

**TURUN
YLIOPISTO**

Konkurssin jälkeen

PK-yrittäjän selviytyminen konkurssista yrittäjän näkökulmasta

Johtaminen ja organisointi
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Sari Ricciardella

Ohjaaja:
KTT Maija Vähämäki

4.12.2023
Turku

Turun yliopiston laatuja järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Johtaminen ja organisointi

Tekijä: Sari Ricciardella

Otsikko: Konkurssin jälkeen: Pk-yrittäjän selviytyminen konkurssista yrittäjän näkökulmasta

Ohjaaja: KTT Maija Vähämäki

Sivumäärä: 61 sivua

Päivämäärä: 4.12.2023

Ostin yrityksen ja aloin yrittäjäksi vuonna 2002. Yli kymmenen vuotta yritykseni menestyi, kunnes vuonna 2017 se asetettiin konkurssiin. Konkurssi lamaanutti minut ja yhtäkkiä koin olevani täysin yksin. Tahot, joista ennen olin saanut apua ja tukea eivät niitä enää antaneet. Yhteiskunta tarjoaa ilmaista apua aloittaville yrittäjille esimerkiksi Uusyrittäjäkeskusten kautta, mutta missä ovat lopettavan yrittäjän tukipalvelut? Miettiessäni aihetta pro gradu -tutkimukseeni, tiesin heti, että halusin selvittää, kuinka muut yrittäjät olivat konkurssin kokeneet ja olisiko tarjolla ollut tukea, jota en vain ollut onnistunut löytämään.

Konkurssseja on tutkittu paljon sekä Suomessa että kansainvälisesti. Erityisesti kansainvälisissä tutkimuksissa aihetta on käsitelty usein liiketoiminnassa epäonnistumisen eli ”business failure” kautta. Käsitteen määritelmän mukaan se voi kuitenkin pitää sisällään paljon muutakin, kuin konkurssin, esimerkiksi epäonnistumiset, joissa yrittäjä on kärsinyt taloudellisia tappioita mutta myös epäonnistumiset, joissa yrittäjä kokee epäonnistuneensa suhteessa asettamiinsa vertailuarvoihin ja odotuksiin, vaikka yritys olisikin ollut kannattava.

Tässä tutkimuksessa keskityn suomalaisten pk-yrittäjien henkilökohtaisiin kokemuksiin konkurssista, jota he eivät ole itse hakeneet. Liitän tarkasteluun myös yrittämisen toimintaympäristön, jota säätelee mm. konkurssilainsäädäntö. Se vaihtelee maittain ja vaikuttaa yleiseen suhtautumiseen konkurssia kohtaan ja samalla konkurssin kokemiseen. Siten kansainvälinen kirjallisuus ei välttämättä kuvaa suomalaista yrittäjän toimintaympäristöä.

Tutkimusta varten haastattelin 5 konkurssin tehnyttä yrittäjää ja kävin läpi omia muistiinpanojani tapahtuneesta. Tulosten analysoinnissa käytin narratiivista tutkimusotetta ja käsittelin omia kokemuksiani yhtenä narratiiveista. Narratiivit analysoin teemoittelun ja jaksoittelun avulla. Sekundaarisena aineistona tutkimuksessani toimivat puhelinhaastattelut yritysneuvojien kanssa sekä kirjoitukset konkurssista omilla sosiaalisen median sivuillani.

Tutkimukseni lopputuloksena on, että yrittäjät kokevat jäävänsä konkurssissa yksin ja ilman apua. Jos yhteiskunta haluaa tukea konkurssin tehneiden yrittäjien paluuta yrittäjyyteen, sen tulisi panostaa tukipalveluihin konkurssin tehneille yrittäjille, sekä tarkastella mm. konkurssilakia, jotta ao. yrittäjien mahdollisuudet jatkaa yrittämistä paranisivat. Tällä olisi vaikutusta myös yleiseen suhtautumiseen konkurssin tehneeseen yrittäjään ja siten hänen hyvinvointiinsa.

Avainsanat: konkurssi, yrittäjä, pk-yrittäjä, selviytyminen

Sisällysluettelo

1	Johdanto	6
1.1	Tuntemattomat konkurssitarinat	6
1.2	Näkökulman valinta ja tutkimuskysymykset	6
2	Konkurssiin liittyvä aiempi tutkimus	9
2.1	Kirjallisuuskatsaus	9
2.1.1	Business failure -käsite	11
2.1.2	Epäonnistumisesta oppiminen	14
2.1.3	Epäonnistumisen seuraukset	16
2.1.4	Leimaantuminen	20
3	TUTKIMUKSESSA KÄYTETYT KESKEISET MÄÄRITELMÄT	23
3.1	Konkurssi	23
3.2	Mikro- ja pienyritys	24
3.3	Yrittäjyys ja omistajayrittäjä	25
3.4	Yrityksille tukipalveluja tarjoava asiantuntijaorganisaatio	25
4	TUTKIMUSMENETELMÄ	28
4.1	Laadullinen tutkimus	28
4.2	Aineiston keruu	28
4.3	Haastattelut	29
4.4	Narratiivinen tutkimusote	31
4.5	Haasteet ja eettisyyden varmistaminen	32
4.6	Aineiston käsittely ja analyysi	34
5	YRITTÄJIEN KOKEMUKSET	36
5.1	Konkurssikokemus	36
5.2	Konkurssin uhka	36
5.3	Konkurssi käy toteen	39
5.4	Konkurssin jälkeen	41
5.5	Nykyhetki	44
5.6	Mistä olisi ollut apua?	48

6	TUKEA YRITTÄMISEEN	50
6.1	Tukea saa, jos osaa etsiä	50
7	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	53
7.1	Tulokset	53
7.2	Suosituksset toimenpiteistä sekä ehdotukset jatkotutkimuksista	54
7.3	Omaa pohdintaa	55
	Lähteet	57
	Liitteet	61
	Liite 1. Early Warning toimintamalli	61
	TAULUKKO 1 VIREILLE PANNUT KONKURSSIT VUOSITTAIN 2017–2021 (TILASTOKESKUS 2022)	23
	TAULUKKO 2 MITEN KONKURSSI VAIKUTTI NELJÄÄN ELÄMÄN NÄKÖKOHTAAN	45
	TAULUKKO 3 PUHELUIDEN MÄÄRÄ VUOSITTAIN YRITTÄJÄN TALOUSAPU -PALVELUUN	51

1 Johdanto

1.1 Tuntemattomat konkurssitarinat

Suomessa kannustetaan yrittäjyyteen. Yrittäjyyttä opetetaan kouluissa ja lukuisilla eri kursseilla, lisäksi yrittäjyyden alkutaipaleelle löytyy apua monilta organisaatioilta, joilta useimmilta saa neuvoja täysin ilmaiseksi. Mutta mitä tapahtuu, jos yrittäjyys päättyy konkurssiin, kuka auttaa ja neuvoo silloin? Oman kokemukseni mukaan ennen tuettu yrittäjä jää aivan yksin.

Toimin itse yrittäjänä vuodet 2002–2017. Yritykseni työllisti 6–10 henkilöä ja liikevaihto oli vuosittain 2,0–4,5 milj. €. Yli kymmenen vuotta yritykseni menestyi ja auttajia oli joka puolella. Pankit soittivat ja tarjosivat rahoitusta, kirjanpitäjä piti aktiivisesti yhteyttä, kaikki sujui hyvin. Kaikki kuitenkin muuttui hetkessä, kun verottaja haki yritystäni konkurssiin maksamattomien verovelkojen takia. Vielä samana päivänä kirjanpito toimisto sanoi sopimuksemme irti ja pankin silmissä sekä minusta että yrityksestäni tuli luottokelvottomia. Yritykseni asetettiin konkurssiin muutama kuukausi myöhemmin ja koin, että minusta tuli ”b-luokan kansalainen” enkä saanut enää avattua edes puhelinliittymää tyttärelleni itsestäni puhumattakaan.

Ennen yrittäjäksi ryhtymistä olin opiskellut neljä vuotta kauppakorkeakoulussa, ja yrittäjänä kävin jatkuvasti erilaisilla yrittäjyyskursseilla, joten olisi voinut luulla, että tiesin yrittämisestä jo yhtä sun toista. Kaikesta oppimastani huolimatta minulla ei ollut tietoa, miten konkurssi prosessina hoituu, mitä se minulta vaatii ja keneen voisin olla yhteydessä saadakseni apua. En tiennyt, mitä tehdä ja minä kirjaimellisesti jäädyin.

Muutama vuosi konkurssini jälkeen päätin viedä yliopisto-opintoni loppuun ja tiesin heti haluavani tehdä pro gradu -tutkielmani pk-yritysten yrittäjien konkurssista selviämisestä. Halusin selvittää, ovatko muiden ex-yrittäjien kokemukset konkurssista samanlaisia kuin omani ja mitä tukitoimia on olemassa, ja miten avun tarvitsijat ne löytävät.

1.2 Näkökulman valinta ja tutkimuskysymykset

Omien kokemuksieni takia minua kiinnostaa, miten suomalaiset pk-yrittäjät ovat konkurssista selvinneet, mikä siinä on auttanut sekä minkälaista apua siihen on mahdollisesti saatu ja saatavilla. Tässä tutkimuksessa selvitän konkurssin tehneiden yrittäjien kokemuksia ja tutkin, onko niissä eroja tai yhtäläisyyksiä, olisiko yhteiskunta voinut tehdä jotain paremmin ja minkälaista tukea olisi toivottu ja mitä on tarjolla. Keskityn tutkimuksessani yrittäjiin, joiden

yrittäjiä on haettu konkurssiin ulkopuolisten velkojien toimesta ja heidän kokemuksiinsa. Käyn lyhyesti myös läpi, minkälaista tukea yrittämisessä tukevat organisaatiot tarjoavat, kun ja jos konkurssi uhkaa.

Aikaisempien tutkimusten mukaan konkurssi voi laukaista yrittäjässä akuutin stressireaktion, sillä kokemuksena sitä voi verrata jopa tärkeän asian tai henkilön menettämiseen. Usein stressireaktio on voimakas ja sen yhteydessä koetaan mm. syvää häpeää, suuttumusta, muista eristäytymistä sekä epätoivoa. (Käypä hoito -suositus, 2020; Hyvärinen ym., 2017) Konkurssin jälkeen avun etsiminen ja löytäminen voivat tästä syystä tuntua mahdottomilta, minkä takia tukitoimista olisi hyvä tietää jo silloin, kun kaikki on vielä hyvin, eikä tuelle ole vielä tarvetta.

Konkurssin on tutkittu olevan usein yrittäjän elämän raskain ja henkisesti eniten kuormittava tapahtuma. (Lampela, 1995; Lampela-Kivistö, 2000, s.17; Leinonen, 1997.) Omiin kokemuksiini perustuen olen samaa mieltä ja koen, ettei yhteiskunta tue tarpeeksi konkurssin tehneitä yrittäjiä ja jättää siten käyttämättä näissä ihmisissä olevan valtavan potentiaalin. Jos epäonnistumisen kustannukset (taloudelliset, sosiaaliset sekä psykologiset) ovat korkeat, yrittäjät saattavat päättää lopettaa yrittämisen kokonaan. Tällöin yrittäjän lisäksi häviää myös yhteiskunta. (Ucbasaran ym., 2013a)

Tässä tutkimuksessa aineistona on yrittäjien omat tarinat koetusta konkurssista. Keskityn etsimään vastausta seuraaviin kysymyksiin:

- Minkälainen kokemus konkurssi on yrittäjien tarinoissa?
- Mikä konkurssista selviämisesessä auttoi?
- Minkälaista apua olisi toivottu?

Suurimmassa osassa Eurooppa siirryttiin aiempaa lievempään konkurssilainsäädäntöön 1900-luvun puolivälissä. (Hautcoeur & Levratto, 2018; Sgard, 2006) Uuteen käytäntöön oli useampi syy. Toisaalta oli ymmärretty, ettei epäonnistuminen useinkaan ollut tahallista ja että suurin osa yrittäjän menestyksestä riippui enemmän onnesta kuin epärehellisyydestä eikä epäonnistuneilla yrittäjillä aina ollut rikollisia aikomuksia. Toisaalta oli myös huomattu, että vanha järjestelmä piti sisällään vääränlaisia kannustimia, joista osa oli jopa velkojien vahingoksi, joten hekin pelkäsivät konkurssin seurauksia ja viivyttivät siksi konkurssiin asettamista ja siten lisäsivät entisestään tappioitaan. (Hautcoeur & Di Martino, 2013) Oli myös havaittu yrittäjien keskeinen asema riskinottajina ja taloudellisina innovaattoreina ja ymmärrettiin, että yksittäinen konkurssi voi vaikuttaa kielteisesti jopa koko talousjärjestelmään. (S.-H. Lee ym., 2011; Peng, Yamakawa

ja Lee, 2010) Näistä lähtökohdista syntyi uusi konkurssimenettely, jolla pyrittiin myös pitämään yrittäjyys ja riskinotto elossa. (Eklund ym., 2020) - Toteutuiko tämä koskaan Suomessa?

Konkurssilait ja -käytännöt vaihtelevat ympäri maailman erityisesti "yrittäjäystävällisyyden" mukaan. (Armour & Cumming 2008; Fani & Valkoinen, 2003; Lee ym., 2007; Lee ym., 2011; Peng ym., 2010) Voimassa olevat lait vaikuttavat pääasiassa konkurssista seuranneisiin taloudellisiin kustannuksiin, mutta heijastavat myös yhteiskunnallisia asenteita ja suhtautumista liiketoiminnan epäonnistumiseen. Maan lainsäädäntö voi niin sanotusti vahvistaa tai heikentää teon sosiaalista merkitystä, mikä tekee teosta joko enemmän tai vähemmän hyväksyttävän. (Efrat, 2006) (Ucbasaran ym., 2013a)

Ebenhart kumppaneineen (2017) tutki konkurssseja ja havaitsi, että tiukat konkurssilait vaikuttavat negatiivisesti uuden yrityksen perustamiseen sekä sen kasvuun, kun taas esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa konkurssilait ovat joustavammat, vaikutus on puolestaan positiivinen. Konkurssista kerättiin aineistoa 29 maasta 19 vuoden ajalta (1990–2008) (S.-H. Lee ym., 2011), mukana tutkimuksessa oli myös Suomi, joka tutkimuksessa luokiteltiin maaksi, jossa konkurssilait ovat kireät.

Konkurssi ei kuitenkaan ole vain taloudellinen katastrofi yrittäjälle, vaan se on myös henkisesti raskas prosessi. Oma kokemukseni on, että konkurssista tulisi puhua enemmän sekä pyrkiä aktiivisesti poistamaan niihin yhä liittyvää negatiivista leimaa. Lainsäädännön muuttaminen on hyvä alku mutta ei yksin riitä. Tällä tutkimuksella pyrin lisäämään tietämystä konkurssin kokemisesta suomalaisessa toimintaympäristössä.

Seuraavassa luvussa kaksi perehdyn aikaisempiin tutkimuksiin aiheesta, luvussa kolme avaun tutkimuksessa käytetyt määritelmät ja seuraavassa luvussa kerron tarkemmin tutkimuksen toteutuksesta. Tutkimuksen tulokset esittelen luvuissa 5 ja 6 niin, että ensin pääsevät ääneen entiset yrittäjät ja jälkimmäisessä luvussa esittelen yrittäjyyttä tukevien asiantuntijaorganisaatioiden palveluja. Seitsemännessä luvussa esitän johtopäätökset sekä jatkotutkimuksen aiheita.

2 Konkurssiin liittyvä aiempi tutkimus

2.1 Kirjallisuuskatsaus

Konkursseja on tutkittu paljon sekä kansainvälisesti että Suomessa. Vuonna 2000 Liisa Lampela-Kivistö teki aiheesta väitöskirjan (Yrittäjä konkurssin pyörteissä. Uskonnollisuus roolisiirtymässä). Monet ao. väitöskirjan kohdat ovat yhä relevantteja ja yleistettävissä tähän päivään, vaikka se on jo yli 20 vuotta vanha ja käsittelee aihetta uskonnollisuuden näkökulmasta.

Viime vuosina kursseista selviytymisestä on tehty Suomessa useampia kirjallisuuteen perustuneita tutkimuksia ammattikorkeakouluissa. (Esim. Åsenbrygg, Minna, 2020, Konkurssi on uuden alku. Kuinka selviytyä konkurssista. Opinnäytetyö, liiketalouden koulutusohjelma, Tampereen ammattikorkeakoulu.) Suomalaisessa yliopistossa tehtyä, empiiristä, yrittäjien haastatteluihin tukeutuvaa tutkimusta kursseista selviämisestä en löytänyt.

Etsin tutkimuksia, julkaisuja ja artikkeleja aiheesta usean eri hakukoneen avulla. Esim. Turun yliopiston tietokannan, Volterin, kautta hakusanalla ”konkurssi” löytyi 3479 tulosta (toukokuu 2023). Kun joukosta poistettiin kaikki ennen vuotta 2000 julkaistut aineistot, jäljelle jäi 1946. Rajatessani hakueta edelleen otin mukaan sanan ”selviytyminen”, jolloin tuloksia löytyi enää 2; Ulla Maija von Hetzenin vuonna 2009 toimittama kirja Minun tieni: kuinka selvisin pahimmasta, joka sisältää kahdeksan eri ihmisten kriisistä selviytymisestä kertovaa tarinaa sekä psykologi Soili Poijulan artikkeli selviytymisen psykologiasta.

Englanninkielisillä hakusanoilla ”bankruptcy” and ”how to survive” tulos ei ollut kovin paljon parempi, sillä se tuotti ainoastaan 19 tulosta, joista 8 oli julkaistu vuoden 2009 jälkeen. Kolme näistä jälkimmäisistä koskivat vuonna 2013 julkaistua kirjaa, jossa kirjoittaja (Pento, Michael) kuvailee, kuinka kuplan puhkeaminen aiheuttaa massiivisen korkosokin, mikä ajaa Yhdysvaltain kuluttajatalouden ja Yhdysvaltain hallituksen konkurssiin. Kaksi muuta kirjaa toimivat oppaina siitä, kuinka siirrytään niukkuudesta kestävään kehitykseen eivätkä loput kolmekaan vastanneet minua askarruttaviin kysymyksiin.

Volterin hakukannasta löytyy hakusanalla ”bankruptcy” lähes 185.000 tulosta aina vuodesta 1500 tähän päivään saakka. Kun hakua rajaa vuosiin 2010–2023, tuloksia tulee yhä lähes 71.000. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että tutkimuksia kursseista on tehty paljon eri maissa sekä eri näkökulmista. Valtaosassa tutkimuksista tarkastellaan konkurssilakeja

(hakusanoilla bankruptcy and law sain noin 65.000 tulosta), konkurssien syitä (and reason 3700), seurauksia (and consequence 2800) ja ehkäisykeinoja (and prevent 2100).

Tässä muutamia esimerkkejä eri aihealueilta:

- Konkurssilait
 - O'Brien, Michael, and George Papagiannis. *I Declare Bankruptcy: Examining the Law and Ethics of Lewellen Vs.* Access Group. London: SAGE Publications Ltd, 2017. Print.
 - Singh, Ranjeet, Nemiraja Jادیyappa, and Garima Sisodia. "Bankruptcy Law, Creditors' Rights and Financing Choices: Evidence from a Quasi-Natural Experiment in India." *Applied economics* 53.52 (2021): 6036–6042. Web.
- Konkurssien syyt ja ennustaminen:
 - Lahmiri, Salim, and Stelios Bekiros. "Can Machine Learning Approaches Predict Corporate Bankruptcy? Evidence from a Qualitative Experimental Design." *Quantitative finance* 19.9 (2019): 1569–1577. Web.
- Konkurssien vaikutuksia talouteen:
 - Gross, Tal et al. "The Economic Consequences of Bankruptcy Reform." *The American economic review* 111.7 (2021): 2309–2341. Web.
 - Martin, Spong Sinarok. "Legal Consequences of Bankruptcy Towards Legal Position of Waqf Assets on Foundation." *Jurnal hukum Novelty (Online)* 12.1 (2021): 45–53. Web.
- Konkurssien ehkäisy:
 - Mulligan, James G., and Daniel J. Wedzielewski. "Government intervention to prevent bankruptcy: The effect of bling-bidding laws on movie theaters." *Economic inquiry* 50.4 (2012): 1000–1017. Web.
 - Koch, Thomas G. "Bankruptcy, medical insurance, and a law with unintended consequences: Emtala/Bankruptcy." *Health economics* 23.11 (2014): 1326–1339. Web.

Mikään näistä aihealueista ei vastaa omaa tutkimustani, sillä etsin vastauksia nimenomaan konkurssin kokemiseen.

Tutkimuksia löytyi enemmän, kun vaihdoin hakusanaksi konkurssin sijaan ”business failure”. Tällä termillä, liiketoiminnan epäonnistuminen, viitataan kuitenkin myös muihin tilanteisiin, joissa yritys lopettaa toimintansa, menettää yritysidentiteettinsä tai kykynsä hallita itseään. (Amankwah-Amoah ym., 2018) Liiketoiminnan epäonnistumisen määritelmä pitää tiukimmillaan sisällään konkurssin mutta korostaa huonoa taloudellista suorituskykyä myös laajemmin (Zacharakis, Meyer ja DeCastro, 1999). Konkurssin määritelmän käyttämisen etuna

on, että se perustuu havaittavaan, todennettuun sekä yksiselitteiseen tapahtumaan. (Moulton & Thomas, 1993) (Ucbasaran ym., 2013a) Pk-yrittäjän konkurssissa on kyse selvästi todennettavasta tapahtumasta, joka vaikuttaa suoraan yrittäjän kokemukseen, omaisuuteen ja vastuisiin. Epäonnistuneessa liiketoiminnassa (business failure) näin ei useinkaan ole.

Epäonnistumista liiketoiminnassa on tutkittu paljon. Tutkimusten tuloksiin ja yleistytävyyteen vaikuttaa selvästi, kuinka käsite on tutkimuksissa rajattu. Käyn seuraavaksi läpi käsitteen eri puolia. Lisäksi tarkennan epäonnistumista oppimisen, seurausten sekä leimaantumisen kautta.

2.1.1 Business failure -käsite

Se, mitä epäonnistuneella liiketoiminnalla (business failure, BF) tarkoitetaan, vaikuttaa sekä tutkimuskysymysten relevanssiin että tutkimustulosten vertailtavuuteen. Vasta kun ymmärretään, mitä käsitteellä BF kussakin tutkimuksessa tarkoitetaan ja miten sen vaikutukset on huomioitu tutkimuskysymysten osalta, voidaan rakentaa teoriapohjaista tietoa ja saada kattava kuva sen vaikutuksista yrittäjyyteen. (Ucbasaran et ai., 2013).

Epäonnistuminen on määritelty hyvin eri tavoin eri tutkimuksissa. Jotkut tutkimukset määrittelevät epäonnistumisen konkurssiksi. Epäonnistumisen konkurssikriteerissä todetaan, että epäonnistuminen tapahtuu, kun yritys on laillisesti konkurssissa ja lopettaa toimintansa, mistä aiheutuu velkojille tappioita (Perry, 2001). Everett ja Watson (1998) ehdottavat kuitenkin, että jos epäonnistuminen määritellään konkurssiksi, sitä tarkasteltaisiin hyvin kapeasta näkökulmasta ja esimerkiksi monet yritykset, jotka edelleen toimivat, vaikka menettävät rahaa, jätetään analyysin ulkopuolelle. Cannon ja Edmondson (2005) tekivät laajemman käsitteellistykseen ja määrittivät epäonnistumisen "poikkeamaksi odotetusta ja halutusta tuloksesta". Tällä tavoin määriteltynä epäonnistuminen voi tapahtua, kun yrittäjä alisuoriutuu kriittisissä prosesseissa tai kun haluttuja tavoitteita ei saavuteta. (Atsan, 2016)

Liiketoiminnan epäonnistumisen selkeä määritelmä on tärkeää ainakin kahdesta syystä. Ensinnäkin se mahdollistaa tutkimusten vertailun. Toiseksi käytetyn määritelmän luonne vaikuttaa tutkijoiden havaitsemien tulosten ja prosessien luonteeseen. Tähän mennessä tutkijat ovat käyttäneet lukuisia liiketoiminnan epäonnistumisen määritelmiä, joiden inklusiivisuus vaihtelee laajasta (omistuksen epäjatkuvuus) vähemmän sallivaan (liiketoiminnan epäjatkuvuus) sekä kapeisiin (konkurssi) määritelmiin.

Liiketoiminnassa epäonnistuminen on useissa tutkimuksissa laajempi kuin pelkkä konkurssi, koska esimerkiksi myös pienet ihmisten väliset konfliktit ja yrittäjän henkilökohtaiset

rajoitukset voivat aiheuttaa vakavia ongelmia yritykselle ja johtaa lopulta jopa liiketoiminnan lopettamiseen. McGrath laajentaa epäonnistumisen määritelmää siten, että se tarkoittaa "tavoitteistaan jääneen aloitteen lopettamista" (1999: 14). Samoin Cannon ja Edmondson pitävät epäonnistumista "poikkeamana odotetuista ja toivotuista tuloksista" (2001: 162). Bruno, Mcquarrie ja Torgrimson (1992) puolestaan määrittelevät epäonnistumisen liiketoiminnan lopettamiseksi, joka voi johtua useista syistä, kuten oikeudellisista ongelmista, kumppanuusriidasta, kuolemasta tai yksinkertaisesti kiinnostuksen muutoksesta jatkaa samaa liiketoimintaa. (Singh ym., 2007a)

Liiketoiminnan epäonnistumisen kapein määritelmä liittyy konkurssiin ja korostaa huonoa taloudellista suorituskykyä (esim. Shepherd & Haynie, 2011; Zacharakis & Meyer, 1999). Konkurssi on selvä merkki kaatuvasta yrityksestä ja yritystoiminnan päättymisestä (Moulton & Thomas, 1993), ja tämä määritelmä on myös lähinnä sitä rajausta, jota käytän omassa tutkimuksessani. Muita merkkejä epäonnistuneesta liiketoiminnasta – esimerkiksi yritys, joka ei tarjoa kohtuullisia tuloja omistajalle eikä oikeudenmukaista tuottoa sijoittajille - ei pidetä liiketoiminnan epäonnistumisena tämän kapean määritelmän mukaan (Watson & Everett, 1996). Esimerkiksi Ucbasaran et al. (2010) määrittelevät epäonnistumisen paitsi yrityksen myynniksi tai lopettamiseksi konkurssin, selvitystilan tai selvitystilan vuoksi, myös yrityksen myynniksi tai lopettamiseksi, koska se ei ole täyttänyt yrittäjän odotuksia, mikä heijastaa yrittäjien vaihtelevia henkilökohtaisia suorituskykyä (Gimeno, Folta, Cooper, & Woo, 1997).

Laajimmillaan liiketoiminnassa epäonnistuminen käsittää myös monia subjektiivisia tapahtumia, joissa yrittäjän epäonnistuminen on kokonaan yrittäjän oma näkemys asiasta (esimerkiksi yrityksen tavoitteet ovat jääneet toteutumatta ja yrittäjä voi kokea epäonnistuneensa, vaikka yritys olisikin samaan aikaan tuottanut voittoa.). (Jenkins & McKelvie, 2016) Subjektiivisten käsitteiden käyttäminen on perusteltua, kun kyseessä ovat tutkimuskysymykset, jotka keskittyvät selvittämään yrittäjien näkemyksiä epäonnistumisesta, minkälaisia tuloksia pidetään epäonnistumisina sekä selvitetään tunteita ja oppimistuloksia, jotka liittyvät näihin erilaisiin näkemyksiin epäonnistumisesta. Ennalta määritellyn epäonnistumisen määritelmän sijaan tutkimuksen painopiste on tällöin olosuhteissa ja kokemuksissa, jotka yrittäjät itse määrittelevät epäonnistumiseksi. Tällainen keskittyminen ohjaa tutkijoita tulkitsemaan lähestymistapaan, joka tarjoaa hyvän käsityksen siitä, miten yrittäjät kokevat epäonnistumisen.

Epäonnistumisen tarkka käsitteellistäminen on tärkeää, koska se kattaa objektiiviset yrityksen epäonnistumiset, kuten konkurssit sekä epäonnistumiset, joissa yrittäjä on kärsinyt taloudellisia tappioita, ja muut epäonnistumiset, joissa yrittäjät kokevat epäonnistuneensa suhteessa asettamiinsa vertailuarvoihin ja odotuksiin, vaikka yritys olisikin ollut kannattava. Esimerkiksi yrittäjä voi kokea yrityksen epäonnistuneen ja voi lopettaa liiketoiminnan, jos yritys ei pysty tuottamaan riittäviä tuloja, vaikka se olisikin kannattavaa (Gimeno et al., 1997). Näin ollen laaja määritelmä epäonnistumisesta perustuu yrittäjien henkilökohtaiseen käsitykseen omasta suorituksestaan (eli yksilöllisestä analyysitasosta), mutta ei välttämättä epäonnistumiseen yrityksen analyysitasolla.

Laajan käsitteen käyttäminen sekä esimerkiksi keskittyminen saavuttamattomiin tavoitteisiin voi kuitenkin olla perusteltua, jotta ymmärretään, mitä ja miten yrittäjät oppivat epäonnistumisesta siksi, että kokemuksesta oppiminen johtuu usein saavuttamattomista tavoitteista tai odotuksista (Cope, 2011), joissa tavoiteristiriidan laajuus lisää tiedonkäsittelyn laajuutta ja siten mahdollista oppimista epäonnistumisen jälkeen (Kruglanski, 1996).

Monet tutkimuskysymykset keskittyvät siihen, miten yrittäjät selviävät epäonnistumisista. Selviytymisteorioita (Hobfoll, 2002; Esimerkiksi Lazarus & Folkman, 1984) voidaan käyttää tämän prosessin ymmärtämiseen. Tämä eroaa määritelmistä, joissa käytetään objektiivisia taloudellisia kriteerejä, joissa yrittäjien emotionaalinen kärsimys vaihtelee (Jenkins et al., 2014). Näin ollen objektiivisiin yritystason kriteereihin perustuvat määritelmät soveltuvat emotionaalisten reaktioiden varianssin ymmärtämiseen, kun taas henkilökohtaiseen epäonnistumiseen perustuvat määritelmät soveltuvat ymmärtämään, miten emotionaalisen menetyksen kokeneet yrittäjät selviävät kokemuksesta. (Jenkins & McKelvie, 2016)

Yksi henkilökohtaisen kasvun kautta oppimisen edellytyksistä on henkilökohtaisen menetyksen tai vaikeuksien kokemus (Archer, 1999). Siksi pitkittäistutkimukset, jotka keskittyvät siihen, miten yrittäjä selviytyy, palautuu ja kokee henkilökohtaisen kehityksen - oppimisen muodon - sopii tähän. Surua ja yrittäjyyden epäonnistumista käsittelevä kirjallisuus tarjoaa lähtökohdan tälle lähestymistavalle (Shepherd, 2003). Esimerkiksi viimeaikainen tutkimus on alkanut keskittyä stigmaan, jota yrittäjät voivat kokea epäonnistumisen jälkeen (Simmons, Wiklund & Levie, 2013; Singh 17 Kulma, & Pavlovich, 2015). Se, miten epäonnistuminen käsitteellistetään, voi liittyä hyvin tiukasti epäonnistumiseen liittyvään stigmaan. Esimerkiksi objektiivisen yritystason epäonnistumisen leimautumisella (esim. konkurssilla) voi olla monin eri tavoin vakavia kielteisiä vaikutuksia siihen, miten yhteiskunta

suhtautuu yrittäjiin, koska se on suhteellisen julkinen tapahtuma (Cardon, Stevens & Potter, 2011). Tällä voi olla merkittävä kielteinen vaikutus mahdollisuuksiin palata yrittäjyyteen myöhemmin (Simmons et al., 2013), siihen, miten yrittäjä näkee itsensä (Cardon et al., 2011), ja vaikutelmanhallintastrategioihin, joita yrittäjä voi omaksua käsitelläkseen epäonnistumisen leimautumista (Shepherd & Haynie, 2011). Yksilön tai subjektiivisen tason epäonnistuminen välttää suuren osan yhteiskunnallisesta leimautumisesta ja vaikutelman hallinnasta, mutta ei kuitenkaan selviä ilman negatiivisia vaikutuksia. Analyysitasojen ja epäonnistumisen määrittämiseen käytettyjen kriteerien (objektiivisten tai subjektiivisten) sisällyttäminen epäonnistumisen kokemisen tutkimiseen on tärkeää jo näiden erilaisten kokemusten takia. (Jenkins & McKelvie, 2016)

2.1.2 Epäonnistumisesta oppiminen

Liiketoiminnan epäonnistumista ja sen seurauksia on tutkittu paljon (esim. Ucbasaran, Westhead, Wright ja Flores, 2010; Cope, 2011). Tutkimuksille on usein yhteistä se, että niiden mukaan liiketoiminnan epäonnistuminen aiheuttaa yrittäjälle menetyksen tunteen, mitä seuraa toipumisprosessi (Amankwah-Amoah, Boso ja Antwi-Agyei, 2016; Jenkins, Wiklund ja Brundin, 2014). Tutkimusten mukaan liiketoiminnan epäonnistumiskokemus aiheuttaa taloudellisia, sosiaalisia ja psykologisia menetyksiä yrittäjille (Ucbasaran, Shepherd, Lockett ja Lyon, 2013). Näistä menetyksistä huolimatta monet tutkijat ovat väittäneet, että menetysvaihetta seuraa usein epäonnistumisesta oppimisen jakso ja myöhemmin uusi yrittäjyys (Shepherd ja Cardon, 2009; Ucbasaran et al., 2013). Näin ollen väitetään, että kyky oppia epäonnistumisesta on usein prosessi, jonka kautta yrittäjät ryhtyvät uudelleen uusiin yrittäjiksi (Cope, 2011; Shepherd ja Cardon, 2009; Shepherd, Patzelt ja Wolfe, 2011). Vaikka liiketoiminnan epäonnistumista koskevassa kirjallisuudessa on tunnustettu epäonnistumisesta oppiminen tärkeäksi yrittäjyysprosessiksi (Ucbasaran et al., 2013; Yamakawa, Peng ja Deeds, 2015), puuttuu yhä tietoa siitä, miten epäonnistumisesta oppiminen yhdistää liiketoiminnan epäonnistumiskokemuksen uuteen yritystoimintaan. Lisäksi, vaikka aiemmissa tutkimuksissa on tutkittu, miten yrittäjän kognitiiviset kyvyt vaikuttavat uuden yrityksen suorituskykyyn (esim. Tang, Kacmar ja Busenitz, 2012), tieteellinen tieto on rajallista siitä, miten yrittäjän valmius uusiin liiketoimintamahdollisuuksiin täydentää tai korvaa yrittäjän kykyä oppia parantamaan uuden yrityksen suorituskykyä.

Epäonnistumisesta seurannutta oppimista on tutkittu paljon. Pienyritysten työllistämisen prosentti on maailmanlaajuisesti lähes 70 % ja kehitysmaissa jopa 90 %. (Page ja Söderbom, 2015)

Aloittavien yritysten epäonnistumisaste on tällä hetkellä kuitenkin hälyttävän korkea, noin 90 % (Patel, 2015), mikä myös osoittaa kiireellisen tarpeen ymmärtää paremmin liiketoiminnan epäonnistumisen seurauksia.

Amankwah-Amoah et al. (2016) päättelevät, että liiketoiminnan epäonnistumisen kokemus voi vaikuttaa yrittäjän myöhempään yrittäjyysoimiin. Heidän tutkimuksensa Afrikan taloudesta osoittaa, että liiketoiminnan epäonnistumisella on myönteinen vaikutus uusien yritysten suorituskykyyn. Yrittäjille tämä merkitsee sitä, että epäonnistumista ei pitäisi nähdä yrittäjyyden matkan päätepisteenä vaan se olisi pikemminkin oppimismahdollisuus sekä mahdollisuus jatkaa yrittäjyyttä uusien tietojen ja taidon. Poliittisen päätöksenteon osalta tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että Saharan eteläpuolisen Afrikan yhteiskuntiin olisi pyrittävä juurruttamaan kulttuuri, joka hyväksyy epäonnistumisen osana yrittäjyyttä, sillä tällaiset yhteiskunnat hyödyntävät yrittäjyyttä kasvun veturina. Poliittisille päättäjille taloudellisten, koulutuksellisten ja psykologisten neuvontapalvelujen muodossa annettava tuki yrittäjille, joilla on äskettäin kokemusta epäonnistumisista, voi olla toteuttamiskelpoinen keino ylläpitää yhteiskunnan yrittäjien selviytymiskykyä. Lisäksi tässä tutkimuksessa tunnustetaan, että menetyksen tunne (esim. taloudellinen, sosiaalinen ja/tai psykologinen menetys) seuraa välittömästi liiketoiminnan epäonnistumisen kokemusta ennen oppimista. Näin ollen tutkimus esittää myös, että yrittäjät, jotka kokevat suurempaa menetyksen tunnetta, oppivat epäonnistumisesta vähemmän todennäköisesti kuin yrittäjät, jotka kokevat menettäneensä vähemmän (Shepherd, 2003)(Boso ym., 2019).

Vaikka monet tutkimukset ovat korostaneet, että epäonnistumiskokemus voi olla tärkeä oppimiskokemus (Cope, 2011; Minniti & Bygrave, 2001), empiiriset havainnot ovat olleet rajallisia (Frankish, Roberts, Coad, Spears & Storey, 2013). Yksi selitys heikoille empiirisille havainnoille on, että epäonnistuminen on emotionaalisesti ja taloudellisesti niin raskasta (Jenkins et al., 2014), että se vaikeuttaa yrittäjien kokemusten käsittelyä ja kokemuksesta oppimista (Shepherd, 2003) (Jenkins & McKelvie, 2016).

Esimerkiksi Sitkin (1992) väittää, että epäonnistuminen on oppimisen edellytys, joka antaa mahdollisuuden tunnistaa epäonnistumisen syyt. Tämä Sitkinin väite on yhdenmukainen McGrathin (1999) näkemysten kanssa, jotka myös korostavat, että epäonnistuminen antaa yrittäjille mahdollisuuden vähentää epävarmuutta ja etsiä uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Yrittäjyyden epäonnistumista koskevat tutkimukset ovat kuitenkin jääneet yrittäjyyden menestystä koskevien tutkimusten varjoon, eivätkä ne ole saaneet riittävästi huomiota. Siksi

tiedot epäonnistumisesta ja yrittäjien kyvyistä selviytyä epäonnistumisista ja heidän oppimistaidoistaan ovat melko rajallisia (Shepherd 2003). Kuten Sitkin (1992) korosti, analysoimalla huolellisesti epäonnistumiset sen sijaan, että keskitytään ainoastaan menestykseen, tutkijat voivat alkaa edistyä järjestelmällisesti parempien analyttisten mallien luomisessa yrittäjyyden arvonluonnista. (Atsan, 2016)

Alan tiedon puute on synnyttänyt seuraavan tutkimuskysymyksen: "Mitkä tekijät johtavat yrittäjyyden epäonnistumiseen ja mitä he oppivat epäonnistumisesta?" Yleinen mielipide on, että yrittäjät hyötyvät aiemmista epäonnistumisistaan. Liiketoiminnan kehittämisen katalysaattorina epäonnistuminen tarjoaa kriittisiä oppimismahdollisuuksia (Cardon et al., 2010). Sitkin (1992) oli yksi edelläkävijöistä kirjoittajien joukossa, joilla on samanlaisia mielipiteitä. Hän kertoo yksityiskohtaisesti, miten kaikenlaiset organisaatiot voivat oppia epäonnistumisen kautta, ja väittää jopa, että epäonnistuminen on olennainen osa organisaatioiden oppimisprosessia. Huovisen ja Tihulan (2008) mukaan epäonnistumiset voivat johtaa yrittäjyysosaamisen kehittymiseen sekä perustamiskokemuksiin. Politis ja Gabrielson (2009) esittävät, että yrittäjien elämä ja työkokemukset muokkaavat heidän suhtautumistaan epäonnistumiseen. Kirjoittajat kertovat, että aiempi yrittäjäkokemus sekä kokemus yrityksen lopettamisesta liittyvät positiivisempaan asenteeseen epäonnistumista kohtaan. Copen tutkimuksessa (2011) oppiminen korostuu prosessina ja epäonnistumisesta toipuminen nähdään erillisenä tapahtumana. (Atsan, 2016)

Shepherdin (2003) mukaan yrittäjät kokevat liiketoiminnan epäonnistumisesta surua, joka vastaa surua rakkaan ihmisen kuollessa. Tällainen suru todennäköisesti laukaisee negatiivisen emotionaalisen reaktion, joka vaikuttaa negatiivisesti yrittäjän oppimiskykyyn (Shepherd 2003). Omassa tutkimuksessani en erikseen tutkinut yrittäjien oppimista konkurssista.

2.1.3 Epäonnistumisen seuraukset

Liiketoiminnan epäonnistumisen vaikutukset yksittäiseen yrittäjään ovat monimutkaisia ja paradoksaalisia. Vaikka epäonnistuminen voi johtaa mahdollisesti arvokkaaseen oppimismahdollisuuteen epäonnistuneen yrityksen perustaneelle yrittäjälle (McGrath, 1999), se voi olla myös emotionaalinen ja traumaattinen kokemus (Cope, 2011; Shepherd, 2003), joka estää oppimista. Vaikka oppimista olisi tapahtunut, näiden oppimishyötyjen toteutumiseksi epäonnistuneen yrityksen perustaneen yrittäjän on otettava käyttöön opittu uusi tieto – esimerkiksi aloittamalla toinen yrittäjyysuhanke (Shepherd, 2003; Ucbasaran, Westhead, Wright

ja Flores, 2010). Jos epäonnistumisen kustannukset (eli taloudelliset, sosiaaliset ja psykologiset) ovat liian korkeat verrattuna epäonnistumisesta oppimisen hyötyihin, yrittäjät voivat päättää lopettaa yrittäjäuransa. Tällaisessa tilanteessa sekä yrittäjä että yhteiskunta häviävät. (Ucbasaran ym., 2013b)

Epäonnistumisen kustannukset ovat liiketoiminnan epäonnistumisen kielteisiä seurauksia, jotka vaikuttavat yrittäjään. Vähintäänkin epäonnistuminen aiheuttaa yrittäjälle taloudellisia kustannuksia henkilökohtaisten tulojen menetyksen tai vähenemisen muodossa. Vaikka epäonnistumisen jälkeen on odotettavissa taloudellisia kustannuksia, mielenkiintoinen kysymys liittyy siihen, miten yrittäjät hallitsevat ja/tai kattavat nämä kustannukset. Joillekin yrittäjille taloudelliset kustannukset voivat olla henkilökohtaista velkaa, jonka selvittäminen kestää vuosia (Cope, 2011). Konkurssilainsäädäntö, joka on yrittäjäystävällinen mahdollistaa uuden alun nopeammin sekä vähentää liiketoiminnan epäonnistumisen henkilökohtaisia kustannuksia (Van Auken, Kaufmann & Herrmann, 2009).

Epäonnistuminen aiheuttaa sosiaalisia kustannuksia vaikuttamalla henkilökohtaisiin ja ammatillisiin suhteisiin. Esimerkiksi Singh et al. (2007) ja Cope (2011) viittaavat avioliittojen ja läheisten suhteiden hajoamiseen epäonnistumisen jälkeen, lisäksi yrityksen epäonnistuminen voi johtaa tärkeän sosiaalisen verkoston menettämiseen (Harris & Sutton, 1986). Suhteiden laatu epäonnistumisen jälkeen voi myös heikentyä epäonnistumiseen liittyvän leimautumisen seurauksena (Sutton & Callahan, 1987), mikä voi johtaa esimerkiksi negatiiviseen syrjintään työllistymismahdollisuuksien ja tulevien resurssien (esim. taloudellisten ja inhimillisten) saatavuuden suhteen (Cope, 2011; Paimen & Haynie, 2011; Sutton & Callahan, 1987). Nämä koetut ja ennakoitut sosiaaliset kustannukset, jotka johtuvat epäonnistumisesta leimautumisesta, voivat selittää, miksi jotkut yrittäjät harjoittavat omaehtoista sosiaalista etäisyyttä ja vetäytymistä (Cope 2011; Paimen & Haynie, 2011; Singh et ai., 2007).

Institutionaaliset ja kulttuuriset erot johtavat erilaisiin asenteisiin epäonnistumista kohtaan. (Fan & Valkoinen, 2003; Lee et ai., 2007; 2011; Peng et ai., 2010). Nämä vaikuttavat suoraan epäonnistumisen taloudellisiin kustannuksiin mutta heijastavat myös yhteiskunnallisia asenteita ja normeja liiketoiminnan epäonnistumiseen. Lainsäädäntö voi vahvistaa teon sosiaalisen merkityksen, mikä tekee teosta enemmän tai vähemmän sosiaalisesti hyväksyttävän ja johtaa jopa vakiintuneiden normien rapautumiseen (Efrat, 2006). Tämän havainnollistamiseksi Efrat (2006) kertoo, kuinka Japanin lainsäädäntöuudistus on vähentänyt konkurssin vakiintunutta perinteistä leimautumista; Hän viittaa todisteisiin, jotka kertovat syy-

yhteydestä maksukyvyttömyyslainsäädännön lieventämisen ja itsemurhien vähenemisen välillä (joka on historiallisesti seurannut maksukyvyttömyyteen ja konkurssiin liittyvää häpeää). Useat olemassa olevat tutkimukset viittaavat siihen, että mitä enemmän laki rankaisee epäonnistumisesta, sitä suurempi on todennäköisyys, että epäonnistuminen leimataan. Liiketoiminnan epäonnistumista koskeva tutkimus korostaa, kuinka sosiaaliset asenteet epäonnistumiseen vaikuttavat attribuutioihin, jotka voivat vaihdella maittain, alueittain ja sosiaaliryhmittäin, mikä edistää leimautumisen teorioita korostamalla institutionaalisen kontekstin ja kulttuurin rooleja. (Ucbasaran ym., 2013b)

Selviytyminen yrittäjyyden epäonnistumisesta määritellään muodollisesti kognitiiviseksi ja käyttäytymiseen liittyviksi ponnisteluiksi hallita yrityksen lopettamisen aiheuttamia seurauksia ja vaatimuksia. Selviytymistä on kahta päätyyppiä; ongelmakeskeinen ja tunnekeskeinen selviytyminen. Ongelmakeskeinen selviytyminen on ahdistusta aiheuttavan ongelman hallintaa tai muuttamista, kun taas tunnekeskeinen selviytyminen säätelee emotionaalisia reaktioita ongelmaan. Erityisesti vastentahtoista työpaikan menetystä koskeva tutkimus osoittaa, että selviytyminen on dynaaminen prosessi, ei staattinen tapahtuma, jota tutkitaan parhaiten ihmisen elämän neljän laajan näkökohdan kautta, joihin tällainen menetys vaikuttaa. Nämä näkökohdat ovat taloudellisia, psykologisia, fysiologisia ja sosiaalisia (Latack ym. 1995). Taloudelliseen näkökohtaan liittyy tulojen puutteesta johtuva taloudellinen raskaus (Brief et al. 1995), ja esimerkiksi liiketoiminnan lopettamiseen liittyvät henkilökohtaiset velat, jotka ovat syntyneet epäonnistuneen liiketoiminnan rahoittamiseksi. Psykologiset näkökohdat sisältävät joukon kysymyksiä, jotka vaihtelevat subjektiivisen hyvinvoinnin vähenemisestä (Brenner & Bartell 1983; Kinicki 1985) vakavien psykiatristen sairauksien lisääntymiseen (Stafford, Jackson & Banks 1980), mukaan lukien vakava masennus (Hamilton et al. 1993) ja itsemurhien lisääntyminen (Cobb & Kasl 1977). Dokumentoituja fysiologisia tekijöitä ovat lisääntynyt ahdistuneisuus ja hypertensio kohonneen verenpaineen muodossa (Latack ym. 1995). (Singh ym., 2007a) Tutkimuksessani luokittelin konkurssin seurauksia näiden neljän näkökohdan mukaisesti.

Sosiaaliin näkökohtiin liittyy tyypillisesti henkilökohtaisen aseman ja identiteetin menetys sekä vieraantuminen muista ja sosiaalisten kontaktien rajoittuminen (Payne & Hartley 1987). Singh et al (2007) tutkimukseen osallistuneet yrittäjät raportoivat merkittävistä sosiaalisista vaikutuksista, sillä kolme viidestä avioliitosta hajosi muutaman kuukauden kuluessa liiketoiminnan epäonnistumisesta. Lisäksi kaksi yrittäjistä kertoi sosiaalisesta etäisyydestä ystäviin ja perheenjäseniin johtuen hämmennyksen tai syyllisyyden tunteista, jotka liittyivät

epäonnistumiseen. Samassa tutkimuksessa kaikki viisi tutkimukseen osallistunutta yrittäjää kertoivat tuntevansa surua liiketoimintansa menettämisestä. Suruun liittyi masennus kahdelle yrittäjälle, kun taas kolme muuta yrittäjää kertoivat ahdistuksestaan, paniikkikohtauksistaan, fobioistaan ja vihastaan. Tällaiset havainnot tukevat Shepherdin (2003) hypoteesia, jonka mukaan yrittäjän menettäessä yrityksensä on hänen käsiteltävä myös merkittävää surua. (Singh ym., 2007a)

Tutkimukseen osallistuneet yrittäjät kuvasivat myös epäonnistumisten fysiologisia vaikutuksia. Nämä vaihtelivat sairaalahoidosta unettomuuteen ja laihtumiseen. Tällaiset menetyksestä johtuvat fysiologiset vaikutukset ovat samankaltaisia kuin ne, joita on raportoitu muunlaisista suurista menetyksistä, kuten tahattomasta työpaikan menetyksestä tai läheisen menetyksestä (ks. Folkman ym. 2004). (Singh ym., 2007a)

Lukuisa määrä negatiivisia tunteita on yhdistetty epäonnistumiseen liike-elämässä, kuten esimerkiksi kipu, katumus, häpeä, viha, syyllisyys ja syytökset sekä pelko tuntemattomasta. Yhteistä tutkimuksille aiheesta on, että epäonnistuminen liike-elämässä vastaa kokemuksena jopa ihmisen tai jonkin muun tärkeän menetystä. (Shepherd, 2003; Ucbasaran ym., 2013a)

Esimerkiksi Singh et al. (2007) ja Cope (2011) huomauttivat, että tutkimissaan epäonnistuneissa yrittäjissä suru yhdistyi usein huoleen, paniikkikohtauksiin, unettomuuteen ja painonlaskuun. Nämä emotionaaliset ja fysiologiset vaikutukset voivat helposti johtaa mm. masennukseen (Cope, 2011; Singh ym., 2007b), mikä vuorostaan vaikuttaa suoraan esimerkiksi yksilön motivaatioon. (Ucbasaran ym., 2013a) Kaikki haastattelemi yrittäjät kertoivat kärsineensä näistä oireista, toiset enemmän ja toiset vähemmän. Jokaisen mielessä oli käynyt myös ajatus oman elämänsä päättämisestä.

Institutionaaliset ja kulttuuriset voimat luovat erilaisia asenteita epäonnistumisia kohtaan. (Ucbasaran ym., 2013a) Siksi myös se, kuinka paljon yrittäjä kantaa epäonnistumisen taakkaa riippuu ympäristöstä ja vaihtelee eri maissa ja alueilla. (C. K. Lee ym., 2022; Shepherd & Patzelt, 2017) Se, koetaanko konkurssi rasitteena tai jopa häpeänä yrittäjälle vai ainoastaan normaalina kokemuksena liike-elämässä, on pitkälle yhteiskunnalliskulttuurinen kysymys. Sinällään konkurssi, johon ei liity väärinkäytöksiä, on luonnollinen osa markkinoiden toimintaa. (Könkkölä & Linna, 2020, s.4) Tutkimukset osoittavat kuitenkin myös, että konkurssiin hakeutuminen leimaa koko yrityksen negatiivisesti. (Sutton and Callahan 1987). Tämä häpeä kohdistuu sekä yritykseen että sen johtajiin ja aiheuttaa vahinkoa molempien maineelle. (Eberhart ym., 2017)

Tutkimukset osoittavat, että konkurssi on erityisen raskas yrittäjille, koska he ovat usein tottuneet tekemään paljon töitä ja aina luottaneet pärjäämiseensä. Taloudellisten vaikeuksien lisäksi menetykset ovat henkisiä, fyysisiä ja sosiaalisia. (Ucbasaran ym., 2013a)

Tuen tarve konkurssin jälkeen on suuri, sillä häpeän ja epäonnistumisen tuntemukset ovat tavallisia. Konkurssi merkitsee kaikille yrittäjille suurta elämänmuutosta, kun yrittäjä joutuu luopumaan omaksumastaan yrittäjän roolista konkurssin seurauksena. (Lampela-Kivistö, 2000, s.21)

Lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet, että liiketoiminnan epäonnistuminen on hyväksi sekä taloudelle että koko yhteiskunnalle, koska lakkautetuilta yrityksiltä vapautuu paljon tietoa ja resursseja (Hoetker & Agarwall, 2007; Knot & Posen, 2005), mitkä puolestaan voi koota uudelleen ja kohdentaa uusiin hankkeisiin" (Delacroix & Carroll, 1983: 278). Lisäksi liiketoiminnan epäonnistuminen johtaa usein myös eloonjääneiden yritysten kustannusten alenemiseen oppimisen kautta. (Madsen & Desai, 2010). (Ucbasaran ym., 2013a)

Vaikka epäonnistuminen voi johtaa potentiaalisesti arvokkaaseen oppimiseen (McGrath, 1999), se on myös emotionaalinen ja traumaattinen kokemus (Cope, 2011; Shepherd, 2003), mikä puolestaan voi jopa estää oppimista. (Ucbasaran ym., 2013a) Nämä opit jäävät muutenkin usein Suomessa hyödyntämättä, sillä nykyiset käytännöt ja lait eivät tue ns. uusia alkuja.

2.1.4 Leimaantuminen

Epäonnistuminen johtaa usein myös sosiaalisiin menetyksiin. Singh et al. (2007) ja Cope (2011) viittaavat avioliittojen ja läheisten suhteiden hajoamiseen epäonnistumisen jälkeen, kun taas yrityksen epäonnistuminen ja lopullinen kuolema voivat johtaa tärkeän sosiaalisen verkoston menettämiseen (Harris & Sutton, 1986). Epäonnistumisen jälkeisten suhteiden laatu voi heikentyä myös epäonnistumiseen liittyvän leimautumisen seurauksena (Sutton & Callahan, 1987). (Ucbasaran ym., 2013a)

Vaikka kaikki maat / alueet eivät leimaa epäonnistuneita yrittäjiä, Omoreden (2021) tutkimus osoitti, että noin 38 % (331) epäonnistuneesta yrityksestä koki, että heidän ympäristönsä leimasi heidät epäonnistumisensa vuoksi. Epäonnistumisen kokenut yrittäjä totesi tutkimuksessa, että "epäonnistuminen johti maanpakoon ja uran äkilliseen päättymiseen" (Cardon et ai., 2011, s.87). Lisäksi yrittäjät eivät pitäneet epäonnistumista vaihtoehtona sen vuoksi, miten yhteiskunta koki epäonnistumisen. "Stigma on myös valtava. Mielestäni [pitkä tauko], epäonnistuminen ei ole vaihtoehto. Tiedäthän. Kukaan ei halua puhua siitä. Se on elefantti

huoneessa." (Byrne ja Shepherd 2015, s. 375). Epäonnistuneen yrityksen leimautuminen voi johtaa sosiaaliseen eristäytymiseen ja yksinäisyyden ja ahdistuksen tunteeseen. Leimautumisen tunne ei kuitenkaan tule vain ulkoisesta ympäristöstä, vaan se voi syntyä myös yrittäjistä itsestään. Cope (2011) kutsui tätä "omaehtoiseksi leimautumiseksi". Epäonnistumisen häpeän vuoksi yrittäjät luovat oman sosiaalisen eristyksensä, koska heidän epäonnistumisensa on vaikea hyväksyä. Kuten eräs yrittäjä asian ilmaisi, "ympäriilläni ei ollut ketään, joka olisi kertonut minulle muuta... kukaan, joka voisi tavallaan sanoa minulle, katso, et ole epäonnistunut, yritit ja epäonnistuit" (Cope 2011, s.611). Toinen yrittäjä ilmaisi myös, kuinka itse aiheutettu leimautuminen vaikutti heihin yrityksen epäonnistumisen jälkeen. "Olin tyhmä ja tyhmä, koska en tiennyt mitä tein... En ollut liike-elämän tajua... eikä minulla ollut kokemusta yrityksen omistajuudesta tai johtamisesta" (Singh et al. 2015 s. 156). Lisäksi toinen yrittäjä kertoi, kuinka hän koki pettäneensä itsensä ja perheensä epäonnistumisen jälkeen. "Petin ihmisiä, erityisesti perheeni... Olin vakuuttanut vaimoni siitä, että voisin johtaa yritystä menestyksekkäästi ja että kannatti luopua suhteellisen varmasta työstä pankissa" (Singh et ai., 2015, s.156). Mielenkiintoista on, että pääomasijoittaja ei näyttänyt leimaavan epäonnistuneita yrittäjiä (Cope et al. 2004).

Koska yrittäjät näkevät usein yrityksensä osana perhettä, he tuntevat saman negatiivisen emotionaalisen tunteen, kuten surun, kuin he tuntisivat kokiessaan perheen menetyksen. Esimerkiksi yrittäjä vertasi menetystään perheenjäsenen menetykseen. "Se on melkein kuin, on vaikea kuvailla, se on melkein kuin häviäminen, en ole itse saanut lapsia, mutta sen täytyy olla kuin perheen menettäminen tai häviäminen, se on sinun, elämäsi, teet sitä joka päivä niin." (Byrne ja Shepherd 2015, s. 382). He kokevat surua, epätoivoa, katumusta, vihaa, pettymystä, surua ja enimmäkseen negatiivisia tunteita, kun epäonnistuminen tapahtuu. Tutkimukset osoittavat, että epäonnistuminen jättää yrittäjiin negatiivisen jäljen (Cope 2011, s.610). Esimerkiksi eräs yrittäjä ilmaisi: "Mielestäni se on kuin surua... sinun täytyy käydä läpi kaikki huutaminen, valitus ja itku, ja sitten tulet ulos siitä ja tunnet käsitelleesi sen" (Singh et al. 2007, s. 338, 341). Toisen esimerkin tällaisista tunteista kuvasi yrittäjä, joka ilmaisi syyllisyytensä epäonnistumistapahtuman jälkeen. Hän toivoo, että hän olisi välttänyt epäonnistumisen, jos hän olisi tehnyt jotain toisin. "Ai niin, koko ajan. Ajattelen vain: Mitä jos? Entä jos olisimme tehneet tämän? Mitä jos olisimme tehneet niin?" (Byrne ja Shepherd 2015, s. 381). Lisäksi moni keskittyi myös tekemään muita asioita toipumisvaiheessa, esimerkiksi yrittäjä ilmaisi: "Tarvitsin sitä, tarvitsin vain parantua ja päästä sen yli, koska se oli erittäin loukkaavaa" (Cope

2011, s. 613). Lisäksi tutkimus korostaa verkostojen ja perheenjäsenten läsnäolon merkitystä toipumisessa ja epäonnistumisesta selviytymisessä. (Omorede, 2021)

Yrityksen epäonnistumisen kokemus on usein psykologinen, sosiaalinen ja taloudellinen vuoristorata (Amankwah-Amoah et al. 2018; Cardon ym. 2011; Cope ym. 2004; Cope 2011; Singh ym. 2007). Yrittäjät pitävät itseään ja siten myös yritystään vastuullisena perheenjäsentensä hyvinvoinnista ja toimeentulosta. Kun epäonnistuminen on tapahtunut, yrittäjät joutuvat emotionaaliseen prosessiin (Shepherd 2003; Shepherd et al. 2009) He kokevat negatiivisia tunteita, kuten surua ja katumusta. Tunteet saavat heidät muistelemaan epäonnistunutta hanketta ja suremaan sitä ikään kuin he olisivat menettäneet läheisen sukulaisen tai ystävän. Lisäksi suruprosessin aikana moni irrottaa itsensä ympärillään olevista ihmisistä, syyttää itseään epäonnistumisesta ja toivoo, että epäonnistumiseen johtavat toimet ja päätökset olisivat olleet erilaisia (Mantere et al. 2013).

Epäonnistumista liiketoiminnassa on tutkittu hyvin monipuolisesti, mutta joukosta puuttuvat tutkimukset, jotka olisivat keskittyneet nimenomaan Suomessa konkurssin tehneiden yrittäjien kokemuksiin, selviytymiseen sekä mahdollisiin tukipalveluihin. Tässä tutkimuksessa halusin lähteä tutkimaan juuri näitä asioita.

3 TUTKIMUKSESSA KÄYTETYT KESKEISET MÄÄRITELMÄT

3.1 Konkurssi

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2021 konkurssreja pantiin vireille 2472 kappaletta ja henkilökuntaa näissä yrityksissä oli yhteensä 11 490 henkilöä (Suomessa yrityksiä vuonna 2020 noin 295.000). Konkurssit koskettavatkin vuosittain tuhansia ihmisiä. Konkurssi ei tapahdu äkillisenä tapahtumana, vaan yleensä yrityksen vaikeudet ovat kasvaneet ja kertyneet ajan kanssa ja yrittäjä on niistä ollut tietoinen. Yrittäjille tyypillisen riskinottokyvyn, optimismin ja peräänantamattomuuden takia varsinainen konkurssi saattaa kuitenkin tulla monelle yllätyksenä.

Taulukko 1 Vireille pannut konkurssit vuosittain 2017–2021 (Tilastokeskus 2022)

	2017	2018	2019	2020	2021
Vireille pannut konkurssit, yritysten lukumäärä	2168	2546	2623	2135	2472
Vireille pannut konkurssit, henkilökunnan lukumäärä (htv)	11943	12127	12548	10876	11490

Konkurssi tähtää maksukyvyttömäksi todetun yrityksen toiminnan lopettamiseen sekä jäljellä olevan varallisuuden jakamiseen velkojien kesken. (Könkkölä & Linna, 2020, s.4) Konkurssin voi tehdä kahdella tapaa, velallisaloitteisessa konkurssissa velallinen itse tekee omasta tahdostaan hakemuksen, kun taas velkoja-aloitteisessa konkurssissa velkojalla täytyy olla nk. konkurssisaatava voidakseen hakea velallista konkurssiin. (Pinomaa et al., 2021, s.28–29.)

Velkoja-aloitteisessa konkurssissa velkoja hakee yritystä konkurssiin maksamattomien saatavien takia. Noin 70 % konkurssista on velkoja-aloitteisia ja suurin osa niistä on verottajan tai eläkevakuutusyhtiöiden aloittamia. Yrittäjä saa konkurssihakemuksesta usein ensimmäisen tiedon, kun konkurssihakemuksia tarkkailevat lakitoimistot soittavat ja tarjoavat palvelujaan (esimerkiksi yrityssaneeraukseen hakeutumista). Tutkimuksessani keskityn yrittäjiin, joiden yrityksiä velkojat ovat hakeneet konkurssiin.

Käräjäoikeus toimittaa tiedoksiannon hakemuksesta velalliselle. Tiedoksiannosta löytyvät tiedot hakijasta, velkapääomasta, maksuohjeet velan maksulle sekä päivämäärä, jolloin konkurssi käsitellään käräjäoikeudessa, ellei velkaa sitä ennen hoideta. Jos yritys sitten asetetaan konkurssiin, määrää tuomioistuin samalla konkurssipesälle pesähoitajan.

Käytännössä hakijavelkoja, tai velallisalioitteisessa konkurssissa velallinen itse, esittää pesänhoitajaa. (Pinomaa et al., 2021, s.96) Pesänhoitaja ottaa heti konkurssiin asettamisen jälkeen hoitaakseen velallisen omaisuuden myymisen sekä konkurssipesän hallinnon. (Könkkölä & Linna, 2020, s.700)

Pesänhoitaja ei saisi virallisesti olla yhdenkään velkojaryhmän edustaja, mutta suurimmilla velkojilla on vaikutusvaltaa sen suhteen, kuka määrätään pesänhoitajaksi. (Könkkölä & Linna, 2020, s.702) Konkurssilain mukaan velallista on kohdeltava pesän selvityksessä ja hoidossa asiallisesti, ja hänen myös etunsa on otettava huomioon. Hyvän pesänhoitotavan mukaan asiallisella kohtelulla tarkoitetaan hyvää ja maltillista käytöstä velallista kohtaan pesää selvitettäessä ja hoidettaessa. (Pinomaa et al., 2021, s.53.)

Konkurssi on laillisesti järjestetty menettely, jossa velallisen koko ulosmittauskelpoinen omaisuus käytetään yhdellä kertaa kaikkien velkojien saamisten tyydyttämiseksi suhteessa kunkin saamisen suuruuden mukaan. (Pinomaa et al., 2021, s.219)

Liiketalouden näkökulmasta konkurssi on toimiva tapa poistaa markkinoilta toimijat, joiden liiketoiminta ei ole kannattavaa. Talouden yleisen luotettavuuden ylläpitämiseksi on tärkeää voida yhteiskunnallisien menetelmin varmistaa, että vain riittävän maksukykyiset yritykset voivat markkinoilla. (Könkkölä & Linna, 2020, s.1)

3.2 Mikro- ja pienyrittäjä

Vuonna 2020 Suomessa toimi 294 965 yritystä (Tilastokeskus, yritysrekisteri 2020). Yrityksistä suurin osa 93,1 % (274 562 yritystä) oli mikroyrityksiä eli ne työllistivät alle 10 henkilöä. Pienyrityksiä, joissa oli 10–50 työntekijää, oli yrityksistä 5,6 % eli 16 632 yritystä. Koko 2000-luvun ajan uudet työpaikat ovat Suomessa syntyneet pääasiassa pk-yrityksiin. Vuosina 2001–2019 pk-yrityksissä syntyi työpaikkoja yli 160 646 hengelle, mistä 81 095 työpaikkaa alle mikro- ja pienyrityksiin. (Yrittäjät.fi, 2022)

Päätin rajoittaa yritysten koon mikro- ja pienyrityksiin, koska niissä konkurssi ja sen kokeminen kulminoituvat selvästi itse yrittäjään, jolla on suurin vastuu toiminnasta erityisesti yritysten omistusrakenteen takia.

3.3 Yrittäjyys ja omistajayrittäjä

Yrittäjyydelle löytyy monia eri määritelmiä, mutta itse pidän eniten Pyykön (2011, s.17) kirjassaan antamasta: ”Yrittäjyys on jatkuvaa mahdollisuuksien etsintää.” Wikipedian kuvaus on pidempi: ”Yrittäjyys on yksilön suorittamaa mahdollisuuksien havainnointia ja niihin tarttumista. Yrittäjyys sisältää kyvyn muuttaa ideat sellaiseksi toiminnaksi, joka tuottaa taloudellista, kulttuurista, sosiaalista tai yhteiskunnallista arvoa. Yrittäjyys ja yrittäjämäinen toimintatapa ovat taitoja, jotka voidaan oppia (Wikipedia, 2022) Huomattavasti tarkemman määritelmän on antanut Ebnerin (2006), jonka mukaan yrittäjä on yksilö, joka ei pelkästään löydä uusia menestyksekkäitä kombinaatioita (Schumpeter 1911), vaan myös joku, joka pystyy hallitsemaan epävarmuutta (Knight, 1921). (Eklund ym., 2020) Kaikki nämä kuvaukset kuvaavat mielestäni hyvin yrittämisen laajaa käsitettä sekä tyypillisen yrittäjän luonnetta.

Tässä tutkielmassa omistajayrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, jolla on, tai on ollut Patentti- ja rekisterihallitukseen rekisteröity yritys, ja hän omistaa tai on omistanut siitä vähintään 25 %:ia. Valitsin tutkimukseen mukaan nimenomaan omistajayrittäjät, koska heillä on ollut kannettavanaan suurin vastuu yrityksestä ja siten myös konkurssista. Menestyvä omistajayrittäjyys on vaatinut kovaa työtä, hyvän liikeidean, toimivan hinnoittelun, hyvät asiakassuhteet, parhaat mahdolliset yhteistyöverkostot sekä hyvän tekijätiimin. Omistajayrittäjyys on edellyttänyt myös vastuun ottamista henkilökohtaisesti yrityksen tekemisistä ja tekemättä jättämisistä. (Kansikas, 2007, s.105.)

Omistajayrittäjälle on tyypillistä, että yritys on tärkeä osa elämää ja päivittäisiä rutiineja. Joskus yrittäjän saattaisi olla talousasioiden valossa järkevää lopettaa koko touhu, mutta he eivät kuitenkaan tee sitä, sillä yrittäjyydestä on tullut elämäntapa, joka on vienyt mennessään. (Pyykkö, 2011, s.72.) Omistajayrittäjän erottaakin muista työntekijöistä erityisesti riskinotto- ja peräänantamattomuus. (Kansikas, 2007, s.141) Konkurssikypsässä yrityksessä tällainen toiminta ei usein ole kuitenkaan järkevää.

3.4 Yrityksille tukipalveluja tarjoava asiantuntijaorganisaatio

Halusin ottaa tutkimukseeni mukaan myös yrittäjyyttä tukevien asiantuntijaorganisaatioiden palvelutarjonnan konkurssin uhatessa. Näillä organisaatioilla on yrittäjien toimintaympäristössä vankka rooli, sillä ne tukevat ja neuvovat aloittavia ja toimivia yrittäjiä. Nämä organisaatiot ovat useimmille yrittäjistä tuttuja, ne ovat näkyvästi esillä yrittäjille suunnatuissa julkaisuissa ja tapahtumissa ja omien sanojensa mukaan, niillä on paljon

asiantuntemusta yrittäjyydestä. Tutkimuksessani halusin selvittää, löytyykö heiltä asiantuntemusta ja tukea myös konkurssista.

Aloittaessani tutkimusta en tiennyt, saisinko tutkimukseeni sitä hyödyttäviä vastauksia näiltä organisaatioilta. Päätin kuitenkin, että myös ao. organisaatioiden tietämättömyys ja toimimattomuus asiassa olisi hyvä raportoida. Asiantuntijoita haastatellaan juuri sen tiedon vuoksi, jota heillä oletetaan olevan tutkittavasta aiheesta. (Hyvärinen et al., 2017, s.218) Jos tätä tietoa ei ole, sekin on hyvä tietää.

Suomessa toimii monia yrittäjyyttä tukevia asiantuntijaorganisaatioita. Tässä tutkimuksessani halusin keskittyä niihin, jotka tarjoavat palvelujaan ilmaiseksi ja ovat näkyvästi esillä mediassa ja verkossa. Tästä syystä mukaan valikoituivat Suomen Yrittäjät, Yrittäjän talousapu sekä Uusyrityskeskus. Itselläni oli kokemusta erityisesti jälkimmäisestä.

Suomen Yrittäjät kertoo kotisivuillaan olevansa pk-yritysten etujärjestö, johon kuuluu noin 115.000 jäsenyritystä. (Yrittäjät.fi, 2022) Etsin keväällä 2022 heidän kotisivuiltaan tietoa mahdollisesta tuesta konkurssin osuessa kohdalle. Hakutoimintoa käyttämällä löysin heidän sivuiltaan useita (626 kpl) uutisia, podcasteja, lausuntoja ja tiedotteita, jossa hakutermi esiintyi. Kuitenkin vasta googlen kautta löytyi myös Yrittäjien ”Tietopaketti yrittäjälle konkurssissa”. Tietopaketti selittää itse konkurssiprosessia ja muistuttaa yrittäjää huolehtimaan omasta jaksamisestaan. Konkreettisenä apuna tietopaketissa kerrotaan hätänumero sekä kriisipuhelimen numero, linkki konkurssiasiamiehen toimistoon sekä Mieli ry:n yhteystiedot.

Vasta syksyllä 2022 google-haku (”mistä apua, kun yritys on menossa konkurssiin”) löysi sivun, josta löytyi puhelinumero Yrittäjän talousapu palveluun. Ao. palvelua ovat toteuttamassa ja tukemassa:

- Työ- ja elinkeinoministeriö
- Oikeusministeriö
- ELY-keskus / TE-asiakaspalvelukeskus
- Suomen Yrittäjät
- Suomen yrityskummit
- Seudulliset kehittämissyhtiöt ja SEKES ry
- Verohallinto
- Finnvera
- Taloushallintoliitto
- Konkurssiasiamiehen toimisto

- Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- MIELI ry
- Kirkon diakoniatyö
- Työterveyslaitos
- Takuusäätiö

Sivuston mukaan ”Yrittäjän talousapu on valtakunnallinen palvelukokonaisuus, joka tarjoaa apua ja neuvontaa pk-yrittäjille ja yrityksille talous- ja maksuvaikeuksiin ja niiden ehkäisyyn liittyen. Palvelu koostuu valtakunnallisesta neuvontapalvelusta, verkkosivuista ja neuvontapalvelua tukevista alueellisista palveluista. Yhteydenottoihin vastaavat koulutetut ja kokeneet asiantuntijat, ja heidän kanssaan käydyt keskustelut ovat ehdottoman luottamuksellisia. (Yrittäjän talousapu - ELY-keskus, 2023)

Yrittäjän talousapua pitää yllä työ- ja elinkeinoministeriön ohjaama Työ- ja elinkeinohallinnon asiakaspalvelukeskus ja sitä kehitetään osana Euroopan Union laajuista Early Warning -toimintamallia.” (Early Warning kts. liite 1)

Kun itse aloin yrittäjäksi sain paljon apua paikallisesta Uusyrityskeskuksesta. Kotisivujen mukaan ”uusyrityskeskuksesta saat maksutonta sparrausta ja neuvontaa yrittäjyyteen, yrityksen suunnitteluun ja perustamiseen sekä kevytyrittäjyyteen”. (Uusyrityskeskus, 2022)

Uusyrityskeskuksia on eri puolilla Suomea yhteensä 31 ja heiltä saa apua mm. liiketoimintasuunnitelman ja rahoituslaskelman tekemiseen. Työeläkeyhtiö Elo on liittynyt Suomen Uusyrityskeskukset ry:n yhteisöjäseneksi, koska se haluaa nostaa aloittavien yrittäjien tietoisuutta sosiaali- ja eläketurvan merkityksestä.

4 TUTKIMUSMENETELMÄ

4.1 Laadullinen tutkimus

Paras näkemys konkurssin kokemisesta sekä siitä selviämisestä on varmasti yrittäjillä, jotka ovat sen itse kokeneet sekä mahdollisesti yrittäjyyttä tukevissa asiantuntijaorganisaatioissa työskentelevillä ihmisillä, jotka ovat ensimmäistä ryhmää joskus auttaneet. Tämän vuoksi valitsin tutkimusmenetelmäksi laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen, sillä halusin haastatella kumpaankin ryhmään kuuluvia henkilöitä henkilökohtaisesti. Tavoitteenani oli saada tietää, mitä konkurssin tehneet yrittäjät konkurssikokemuksesta ajattelevat ja miksi he konkurssitilanteessa toimivat niin kuin toimivat. Paras tapa tämän selvittämiseen oli kysyä asiaa heiltä suoraan. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s.72.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija itse on aina osa tutkimaansa merkisyhteyttä. Tutkijan on mahdotonta päästä oman kokemusmaailmansa ulkopuolelle, joten hänen tapansa esittää kysymykset sekä tulkita vastaukset, vaikuttavat väistämättä koko hänen tutkimukseensa. Ihmistä tutkittaessa onkin mahdotonta toimia täysin ulkopuolisena tarkkailijana. (Varto, 1996, s.26)

Laadullisissa tutkimuksissa ei edes pyritä tekemään tilastollisia yleistyksiä. Sen sijaan niissä kuvataan ilmiöitä tai tapahtumia ja pyritään ymmärtämään tutkittavaa toimintaa sekä antamaan teoreettisesti järkevä tulkinta kyseiselle ilmiölle. Laadullisessa tutkimuksessa on erityisen tärkeää, että henkilöt, jotka tutkimukseen valitaan, tuntevat tutkittavan ilmiön hyvin tai heillä on omakohtaisia kokemuksia tutkimuksen aiheesta. Tämän takia haastateltavien valinta pitää tehdä harkiten ja olla tarkoitukseen sopivaa. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s.85–86) Jokaisella haastateltavallani oli omakohtainen kokemus aiheesta, joten tämän tutkimuksen voidaan katsoa kuvaavan hyvin yrittäjien kokemusta konkurssista.

4.2 Aineiston keruu

Etsin haastateltavia vuonna 2018 perustamani Facebook-sivun ”Yrittäjyyttä ei laiteta” kautta, jonne laitoin aiheesta päivityksen. Jaoin saman ilmoituksen myöhemmin myös omalla LinkedIn-tililläni ja muutama ystäväni jakoi sen myös omilla sivuillaan.

”Hei! Mikäli olet tehnyt konkurssin ja sinulla olisi antaa minulle aikaasi noin tunnin verran, haluaisin haastatella sinua videopuhelun välityksellä helmikuussa 2022.

”Sattuneista syistä” olen päättänyt tehdä graduni konkursseista. Haluan selvittää yrittäjien selviytymistä, mikä on auttanut ja mikä ei, onko löytynyt tukijoita ja tukitoimia.

Kaikki vastaukset ja tarinat käsitellään niin, että yrittäjän henkilöllisyys ja yritys pysyvät anonyymeinä.

Laita viestiä, jos haluat jakaa kokemuksesi.”

Halusin löytää haastateltavaksi ihmisiä, joilla oli omakohtaisia kokemuksia konkurssista ja jotka olisivat valmiita niistä kertomaan. Haastatteluihin suostuneet laittoivat minulle viestiä Facebookin Messengerin sekä sähköpostin kautta ja lopulta, aikataulujen takia, 7:stä viestin laittaneesta valikoitui haastatteluihin mukaan 5 henkilöä, neljä miestä ja yksi nainen. Koetuista konkursseista oli haastattelujen aikaan kulunut 2–31 vuotta.

Haastattelut toteutettiin videopuheluna, jotka nauhoitin. Nämä haastattelut toimivat tutkimuksessani ensisijaisena aineistona. Koska halusin saada tietoa myös tarjolla olevista tuista ja palveluista, haastattelin lisäksi neljää yrittäjää palvelevaa asiantuntijaorganisaation edustajaa. Nämä haastattelut tein puhelimesta ilman videoyhteyttä eikä niitä nauhoitettu. Nämäkin haastattelut toteutin keväällä 2022 ja tein niistä muistiinpanoja keskustelujen aikana. Jälkimmäistä aineistoa käsitelin toissijaisena aineistona, kuten myös ennakkotietojani tutkimusaiheesta.

4.3 Haastattelut

Aineiston keruutavaksi valitsin puolistrukturoidut teemahaastattelut, sillä halusin antaa haastateltavien kertoa vapaasti kokemuksistaan sekä kannustaa heitä kertomaan tarinansa omin sanoin. Koin, että yhden ja valmiin haastattelumallin sijaan minun oli perusteltua käyttää aineksia useista malleista. (Hyvärinen et al., 2017, s.23–24)

Kertomushaastattelun eli kerronnallisen haastattelun tavoitteena on tuottaa kertomuksia tutkijan aineistoksi. Keskeinen peruste kerronnallisen haastattelun käyttämiseen on, että kertomus välittää hyvin kokemustietoa ja juuri siihen pyrin. (Hyvärinen et al., 2017, s.174) Jos haastattelu nojaa liikaa kysymyksiin saa usein vastaukseksi listoja ja luetteloita, ei kertomusta eikä kokemusta. (Hyvärinen et al., 2017, s.177.) Kertomushaastattelun perusidea onkin kysyä

mahdollisimman vähän ja ainoastaan tarvittaessa tukeutua jatkokysymyksiin. (Hyvärinen et al., 2017, s.178) Tällaista haastattelua hallitsee haastateltavan kertomus eivätkä haastattelijan omat kokemukset. Haastattelijan tehtävänä on pelkästään kannustaa haastateltavaa kertomaan avoimesti kokemuksistaan. (Hyvärinen et al., 2017, s.188) Näin pyrin pitämään myös omat ennako-odotukseni piilossa.

Haastattelujen etuna on erityisesti joustavuus. Haastattelujen aikana minun oli mahdollista toistaa kysymyksiä, oikaista epäselvyyksiä, selventää tarkoituksia sekä käydä syventävää keskustelua haastateltavan kanssa. Teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun mukaisesti keskustelu eteni myös tiettyjen, etukäteen sovittujen aiheiden ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Haastatteluissa pyrin tarkoituksella löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiini. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s.73–75) Teemahaastattelun runko tuki minua näissä pyrkimyksissä.

Teemahaastattelussa tulee myös aina ottaa huomioon, että jokin ennalta valittu teema ei ehkä olekaan haastateltavalle kovin tärkeä, ja hän haluaa itse nostaa esiin jonkun toisen teeman, jonka kokee itselleen merkityksellisemmäksi. (Hyvärinen et al., 2017, s.22) Tekemissäni haastatteluissa aiheet ja teemat hyppivätkin sinne tänne. Teemahaastattelun toimivuus perustuu pitkälti siihen, että tutkija voi tarvittaessa ohjata haastattelua ilman, että kontrolloi sitä liikaa. (Koskinen et al., 2005, s.105) Uskon, että omakohtaisista kokemuksistani oli haastatteluissa hyötyä ja niiden ansiosta osasin kysyä kysymyksiä, jotka muuten olisivat voineet jäädä kysymättä.

Koska olen itse kokenut konkurssin, minun oli helppo ymmärtää haastateltavia ja myös mahdollisia kesken jääneitä lauseita. Välillä haastattelut toivat esiin kipeitä tunteita ja silloin ohjasin tarkoituksella keskustelun hetkeksi pois aiheesta.

Asiantuntijoiden haastattelut tein puhelimitse ja niihin oli käytettävissä huomattavasti lyhyempi aika kuin yrittäjien haastatteluihin, lähinnä vastaajien aikataulujen takia. Toisaalta lyhyempi aika riitti hyvin, sillä minun ei tarvinnut kuulla heidän vapaasti kerrottua tarinaansa ja sain esitettyä tarkat kysymykseni nopeasti. Asiantuntijahaastattelut edellyttävätkin usein räätälöityjä kysymyksiä sekä haastattelurungon muokkaamista haastattelujen edetessä. (Hyvärinen et al., 2017, s.223)

Konkurssin kokeneiden yrittäjien haastattelut kestivät 40–120 minuuttia. Tein haastattelut videohaastatteluina niin, etteivät henkilöiden kasvot näkyneet. Videohaastattelun tarkoituksena

oli ainoastaan nauhoittaa ne. Taltioidut haastattelut litteroin, minkä jälkeen hävitin videotallenteet sovitusti. Litteroinnissa keskityin kerrontaan ja jätin täytesanat pois. Pidempiä mietintäaikoja ja taukoja puheessa merkitsin itselleni ylös. Tutkimuksessani esitetyt kursivoidut lainaukset ovat suoria lainauksia haastatteluista.

4.4 Narratiivinen tutkimusote

Valitsin narratiivisen tutkimusotteen, sillä halusin säilyttää asioiden kronologiset yhteydet sekä tapahtumien järjestyksen niin kuin haastateltavat ne kertoivat, sillä siitä oli apua haastatteluiden analysoimisessa. Chase (2011) viittaa tähän strategiaan suosittelemalla yhdistämään tapahtumia ja niiden seurauksia ajassa merkitykselliseksi kokonaisuudeksi. Kertomalla tarinaa haastateltava paljastaa oman tulkintansa tapahtumista, mikä helpottaa merkitysten analysointia. Tutkijalla on näin myös parempi mahdollisuus vertailla tarinoiden eroavaisuuksia. (Saunders et al., 2019, s.209.)

Narratiivisuudella voidaan tarkoittaa esimerkiksi maailman ja sen ilmiöiden jäsentämistapaa, teoriaa maailmasta, tutkimusaineistoa, sen keruutapaa ja analysointimenetelmää sekä tieteellisen kirjoittamisen vaihtoehtoisia muotoja (Kiviniemi ym., 2012; Polkinghorne, 1995). Itse käytin narratiivisuutta sekä aineiston keräämiseen että analysointimenetelmänä. Narratiivinen tutkimus on aina arvosidonnaista ja kaikkien osapuolten arvot ja ennakoasenteet vaikuttavat niin tutkimuksen eri vaiheissa kuin myös luettaessa tutkimusraporttia. (Cresswell, 2007; Kiviniemi ym., 2012)

Narratiivit ovat yksi keskeisiä ja konkreettisia työkaluja, joiden avulla ihmiset ymmärtävät itseään, asioita ja asioiden yhteyksiä. Monet narratiivit voidaan nähdä teorioina ajallisista prosesseista ja niiden avulla järjestämme monet kokemuksemme itsellemme ymmärrettäviksi ja käsiteltäviksi. (Koskinen et al., 2005, s.193) Tarinoita kerätään mm. teemahaastatteluin ja yksittäinen haastattelu voi pitää sisällään useita tarinoita; narratiivinen analyysi tarjoaa yhden tavan tutkia tällaista aineistoa. (Koskinen et al., 2005, s.199)

Päädyin narratiiviseen tutkimukseen myös siksi, että siihen voi valita hyvin pienen otoksen, sillä mukaan valitut nähdään kriittisinä tapauksina tai ääripää esimerkkeinä, joilta voi oppia paljon. (Saunders et al., 2019, s.211) Narratiiviseen tutkimukseen on hyväksyttyä valita pieni ja valikoitu joukko myös metodin intensiivisyyden ja aikaa vievän luonteen takia. (Saunders et al., 2019, s.211) Haastateltavalle narratiivi on hyvä tapa korostaa kokemuksen merkitystä. (Carless & Douglas, 2017)

Haastatteluissa – yleisin väline narratiivisissa tutkimuksissa – tarinat luodaan tutkijaa varten; ne kerrotaan hänelle ja niihin vaikuttavat mm. tapa, jolla kertoja on ymmärtänyt tutkimuksen tarkoituksen, hänen tavoitteensa kertoa tarinaa tutkijalle sekä heidän välisensä vuorovaikutus. Kun tarinoita "kerätään", tutkija vaikuttaa niihin aina läsnäolollaan ja niiden "dokumentaatiolla", sillä sekin sisältää valikoivan näkökohdan. Varsinaisissa haastatteluissa tutkijoiden vaikutus on vielä tätäkin paljon suurempi, sillä kaikki kerätty tieto – narratiivit – ovat osa vuorovaikutusta. (Spector-Mersel, 2010) Tästä syystä narratiivisten haastattelujen tulisi alkaa avoimella, ei-ohjaavalla kysymyksellä rohkaisten tarinan kulkua (Kerro elämäsi tarina; Haluaisin kuulla kuinka urasi kehittyi). (Spector-Mersel, 2010) Tutkimuksessani pyysin haastateltavia kertomaan mitä tarinan heidän konkurssistaan.

Yhdistin tutkimuksessani haastatteluihin myös omat, henkilökohtaiset kokemukseni ja käsitelin niitä yhtenä narratiivina. Omista kokemuksistani minulla oli talletettuna Facebook-päivityksiä sekä sähköposteja ja viestejä ystäväilleni.

4.5 Haasteet ja eettisyyden varmistaminen

Tutkimuksen suurimpana haasteena koin omien ennakkokäsityksieni pitämisen erossa tuloksista ja analyyseistä. Alussa epäilin myös, löytäisinkö tarpeeksi haastateltavia kertomaan kokemuksistaan. Halusin, että haastateltavat uskaltaisivat kertoa avoimesti vaikeistakin kokemuksista, sillä videohaastattelu ja omilla kasvoilla aiheesta kertominen voivat tuntua vaikealta, vaikka aihe olisi ollut helpompikin. Eettinen haastattelu tunnistaa, että erityisesti kovia kokenutta haastateltavaa on mahdollista ymmärtää aina vain osittain. (Hyvärinen et al., 2017, s.33) Konkurssi on aiheuttanut kaikille haastateltavilleni surua ja häpeää ja hetkittäin myös haastattelujeni aikana heidän oli vaikea muistella aihetta ja kertoa siitä.

Vaikeassa elämäntilanteessa olevien ihmisten motiivit osallistua eri tutkimuksiin vaihtelevat. (Kylmä & Juvakka, 2007) Yleensä he kuitenkin haluavat osallistua mielellään ja kertovat omista kokemuksistaan avoimesti. Motiivina voi olla esimerkiksi halu auttaa muita samassa elämäntilanteessa olevia, halu parantaa omaa ja muiden saamaa tukea sekä halu helpottaa omaa oloa puhumalla, ilmaisemalla tunteita ja jakamalla muistoja. Tutkimukseen osallistuminen voi olla myös terapeutista. (Beck & Konnert, 2007; Dyregrov, 2004; Hynson et al., 2006; Hyvärinen et al., 2017, s.341) Korostin kaikille haastateltavilleni, että tutkielmani tavoitteena on auttaa muita konkurssiin joutuvia yrittäjiä.

Tutkijan on myös hyvä kertoa mahdollisesta omakohtaisesta kokemuksesta tai ammatillisesta asemastaan ennakkoon, sillä se todennäköisesti vapauttaa haastattelutilannetta ja poistaa kankeutta. (Elmir et al., 2011; Hyvärinen et al., 2017, s.344) Omakohtaisuus (joko se että on itse ollut vastaavassa tilanteessa, tai se, että on kohdannut samassa tilanteessa olevia) voi olla sekä hyödyksi että haitaksi. Silloin kun tutkijalla on omakohtaista kokemusta aiheeseen liittyen, hänen tulee tiedostaa ja käsitellä omat tunteensa ja ennako-oletuksensa ennen haastattelua. On myös tärkeä ymmärtää, etteivät haastateltavan kokemukset ole tutkijan kokemuksia. (Hyvärinen et al., 2017, s.343.) Itse koin, että minun oli helpompi saada ihmisiä suostumaan haastatteluun, kun kerroin, että olin myös itse kokenut konkurssin.

Tutkijaa ja hänen tutkittaviaan voi yhdistää jokin erityinen, heidän elämäänsä jollain ratkaisevalla tavalla muovaama seikka. Tämä jaettu kokemus osallisuudesta tuottaa sellaista sisäpiirillisyyttä, jonka voi ottaa tutkimustiedon keruun lähtökohdaksi. Kun tutkija lähtee tekemään haastattelututkimusta sisäpiiriläisenä, hänen on usein myös täysin ulkopuolista tutkijaa helpompaa saada ihmisiä mukaan haastatteluihin sekä luoda luottamuksellinen ilmapiiri haastattelutilanteeseen. (Hyvärinen et al., 2017, s.398–399.) Tällaisen haastattelun etuna on ehdottomasti se, että samanlaiset kokemukset lisäävät molemmiin puolista ymmärrystä aiheesta. Samoin myös ao. tilanteisiin liittyvät käsitteet ja prosessit ovat molemmille tuttuja, joten haastattelijan on helppo päästä nopeasti kiinni itse asiaan (Hintsala, 2012; Johnson & Rowlands, 2012) Myös haastattelutilanteissa vuorovaikutus kahden sisäpiiriläisen välillä on pääasiassa helppoa ja vaivatonta. (Hyvärinen et al., 2017, s.401)

Jos haastattelijaa pystyy eläytymään haastateltavan tilanteeseen, on kysymysten ja koko haastattelutilanteen tekeminen sekä vuorovaikutuksen rakentaminen helpompaa. (Riessman, 1987) ja myös vastauksia ymmärtää paremmin. (Koskinen et al., 2005, s.112) Kuuntelevan asenteen tulee käydä ilmi jo ensimmäisessä kohtaamisessa: haastateltava on asiantuntija, haastattelijaa puolestaan se, joka on tullut kuuntelemaan. Kuuntelijan on kuitenkin välttämätöntä esittäytyä ja hänen on hyvä tehdä itselleen selväksi, miksi on kiinnostunut tutkittavasta asiasta sekä osata välittää tämä tieto jokaiselle haastateltavalle ennen varsinaisen keskustelun alkua. On myös tärkeää antaa haastateltavalle aikaa tehdä havaintoja haastateltavasta. (Hyvärinen et al., 2017, s.181)

Eettisten toimintatapojen mukaisesti haastatteluun osallistuvien tulee tietää, mistä siinä on kysymys sekä miten haastattelun tietoja säilytetään ja käytetään. (Hyvärinen et al., 2017, s.32) Kun etsin tutkimukseeni haastateltavia, kerroin heti, että käytän kyseisiä haastatteluja pro gradu

-tutkielmassani, joka käsittelee konkursseja. Aiheen mahdollisen arkaluonteisuuden vuoksi kerroin myös, että kaikki haastattelut käsitellään ja säilytetään luottamuksella ja anonyymisti ilman, että haastateltavaa pystyy niistä tunnistamaan. Vaikka konkurssin tehneiden yrittäjien haastattelut tehtiin videopuheluna, niissä ei näkynyt haastateltavan kasvoja ja nauhoitukset hävitettiin heti, kun olin saanut ne litteroitua ja tarkistettua.

Itse haastattelu ja sen aikainen vuorovaikutus ovat vain yksi osa tutkimuksen tekoa, mutta vuorovaikutuksen merkitys on tärkeää ottaa huomioon koko tutkimusprosessin ajan. (Hyvärinen et al., 2017, s.80) Moni haastatteleman koki yhä surua ja häpeää tapahtuneen vuoksi ja siksi halusin heti alussa taata turvallisen ja luottamuksellisen ympäristön haastatteluille sekä aineiston käsittelylle.

4.6 Aineiston käsittely ja analyysi

Lupasin kaikille mukaan suostuneille yrittäjille, että käsittelen haastattelut täysin luottamuksellisesti ja anonyymisti. Yhteenkään haastatteluun ei kuulunut tarkka taustatietojen kartoitus (yritysten nimi, osoite, yms.), ja poistin litterointi vaiheessa viimeisetkin mahdolliset tiedot, joista yrittäjän tai yrityksen olisi voinut tunnistaa (esim. toimialan, vuosiluvut). Hyvä aineistohallinta tarkoittaa sitä, että haastattelut on kerätty ja käsitelty niin, että aineisto palvelee ensisijaisesti tutkimuksen tarpeita, minkä jälkeen aineisto arkistoituna tulee vielä olla hyvin käytettävissä. (Hyvärinen et al., 2017, s.413)

Hävitin taltioidut videohaastattelut, kun olin saanut ne litteroitua. Olen tallentanut haastatteluaineistot ”koodinimillä”: Yrittäjä A, yrittäjä B jne.

Narratiivisessa tutkimuksessa aineiston analysoinnilla tarkoitetaan toisaalta kertomusten analysointia, jolloin niitä luokitellaan ja jäsennellään kategorioiden avulla, toisaalta narratiivista analyysiä, jolloin aineiston perusteella tuotetaan uusi kertomus. (Kiviniemi et al., 2012, s.172) Tässä tutkimuksessa lähdin tekemään analysointi ajallisen jäsentelyn kautta. Narratiivit tarjoavat runsaasti näkemyksiä koetusta kokemuksesta. Keskittymättä rakenteisiin, mielipiteisiin ja käsitteisiin, narratiiviset metodit priorisoivat yksilön kokemuksen konkreettisesta tapahtumasta. (Carless & Douglas, 2017) Juuri tähän pyrin tutkimuksessani.

Narratiivinen analyysi ei ole erityinen analyysitekniikka eikä myöskään osa laajempaa metodologista lähestymistapaa. Sen sijaan narratiivinen analyysi on yhdistelmä analyttisiä lähestymistapoja, jotta kerronnan eri näkökulmia voidaan analysoida. Näitä voidaan yhdistää käytännössä riippuen tutkimuskysymyksestä ja tarkoituksesta sekä tiedon luonteesta. (Saunders

et al., 2019, s.674) Narratiivinen tieto analysoidaan kokonaisena yksikkönä (Saunders et al., 2019, s.674) ja se on erinomainen keino tutkia, miten ihmiset tuottavat itselleen tarinoita ympäristönsä tapahtumista, rakenteista ja ihmisistä ja miten he rakentavat intentioita näiden versioiden pohjalta. Tarinat ovat myös usein retorisesti poikkeuksellisen voimakkaita välineitä. (Koskinen et al., 2005, s.193)

Käytin aineiston analyysiin apuna ajallista jaksoitusta sekä teemoittelua. Etsin haastatteluista avainsanoja ja merkitsin ne. Seuraavaksi keräsin nämä sanat ja samalla ryhmittelin niitä isompien aihealueiden alle ja yhdistelin niitä. Jaoin näin löydetyt teemat positiivisiin ja negatiivisiin sekä sijoitin ne tarinoiden aikajanoihin.

5 YRITTÄJIEN KOKEMUKSET

5.1 Konkurssikokemus

Konkurssi on jo itsessään prosessina pitkä. Kokemuksena se kestää kuitenkin vielä paljon pidempään, sillä sen voidaan katsoa alkavan, kun yrityksen vaikeudet alkavat ja konkurssi alkaa näyttää vaihtoehdolta. Lisäksi kokemus konkurssista jatkuu vielä pitkään varsinaisen prosessin päätyttyä.

Yrittäjyyden jälkeisessä epäonnistumisessa on eri tutkimuksissa erotettu neljä vaihetta: suru ja epätoivo, siirtymävaihe, muodostuminen ja jälkivaihe. Suru- ja siirtymävaiheisiin sisältyy prosesseja, joissa pohditaan ja opitaan epäonnistumiskokemuksesta ja seuraavissa vaiheissa nämä opit viedään usein käytäntöön uusissa yrityksissä. (Amankwah-Amoah ym., 2018)

Analysoidessani haastatteluja jaoin löytämäni teemat ja narratiivit aikajanelle seuraaviin jaksoihin:

1. Konkurssin uhka
2. Konkurssi käy toteen
3. Konkurssin jälkeen
4. Nykyhetki

Seuraavaksi käyn haastateltavien kokemuksia läpi näiden ajanjaksojen mukaisesti.

5.2 Konkurssin uhka

Jokainen haastateltava oli ymmärtänyt ennen varsinaista konkurssia, että yritys oli vakavissa taloudellisissa vaikeuksissa. Vaikeudet ja stressi kuuluvat kuitenkin osana yrittämiseen, joten varsinaisesti konkurssia ei osattu heti pelätä.

Kyllähän sen näki, että huonosti meni ja paljon tuli (sen takia) valvottua. Oli stressiä ja muuta, mutta samalla sitä kuitenkin uskoi, että kaikki kääntyisi vielä ja päättyisi hyvin. Niin oli käynyt aina ennenkin eikä sitä jotenkin loppujen lopuksi uskonut, että se voisi olla siinä. Kai se oli itsensä huijaamista tai suojelua tai jotain, mutta juu, pelotti perkeleesti mutta usko omaan tekemiseen pysyi. (Yritys E)

Yrittämiseen kuuluu tietoinen riskinotto ja sitä kautta myös usko ja varmuus omaan tekemiseen ja omiin taitoihin. Haastatteluissa tuli ilmi paljon katumusta, sillä jälkikäteen oli ymmärretty, että asioihin olisi pitänyt puuttua jo aikaisemmin ja tehdä muutoksia toiminnassa, kun se vielä

oli mahdollista. Myös itse konkurssiin hakeutuminen olisi voinut olla kevyempi vaihtoehto, kuin se, että ”vain antoi asioiden mennä” ja odotti, että pahin tapahtuisi.

Olisi pitänyt vaan olla kovempi! Antaa kenkää, karsia kuluja, tehdä tosi kovia päätöksiä. Jos olisin ymmärtänyt, että tässä oikeesti käy huonosti, olisin sen tehnyt. Olisihan se ollut helpompi kaikille. En tiedä olisiko se riittänyt mutta ainakaan ei olisi kaduttanut näin jälkeen päin. (Yritys C)

Useampi haastateltavista kertoi olleensa liian optimistinen, uskoneensa, että kaikki kääntyy vielä hyväksi ja konkurssilta välttyttäisiin. Riskejä ja vaikeuksia oli kohdattu aikaisemminkin ja niistä oli aina selvitty. Loppuun asti uskottiin, että yritystoiminta vielä jatkuisi. Puolet tutkimuksessa mukana olleista yrittäjistä kertoi yrittäneensä löytää ratkaisun tilanteeseen vielä samana päivänä, kun yritys asetettiin käräjäoikeudessa konkurssiin.

Kaikkeni tein mutta varmaan sitten liian myöhään. Siinä, kun oli seinä edessä, niin oli pakko alkaa kysyä apua. Kysyin ihan kaikilta mutta mistäpä sitä sitten enää siinä tilanteessa. Enkä syytä ketään tai sellaista mutta kyllähän se silloin pahalta tuntui. Se erityisesti, ettei kukaan auttanut tai siis, ettei sitä apua mistään löytynyt.... Mutta periksi annoin vasta, kun pesänhoitaja sitten myi liiketoiminnan eteenpäin. (Yritys A)

Kun haastateltavien yrityksiä oli haettu konkurssiin, oli tilanne edennyt jo siihen pisteeseen, ettei yrityksillä enää ollut taloudellisesti mahdollista palkata lakimiehiä tai konsultteja auttamaan tilanteen selvittämisessä. Yli puolet haastatelluista oli käyttänyt myös omia tai henkilökohtaisesti lainaamiaan varoja yrittäessään välttyä konkurssihakemukselta.

Siinä soitti sitten joku lakitoimisto ja tarjosi apua. Olisivat auttaneet saneeraukseen hakeutumisessa tai jotain, en nyt enää ihan muista, mutta se hintalappu oli niin kova, ettei kassassa enää ollut siihen rahaa. Tiesivät tilanteen niin koko summa olisi pitänyt maksaa etukäteen. Hetken mietin, olisinko saanut sen lainattua jostain tai itse maksanut, mutta kyllä ne rahat oli siinä vaiheessa jo laitettu yritykseen tavalla tai toisella. Se ei yksinkertaisesti riittänyt enää. (Yritys B)

Tieto siitä, että yritystä on haettu konkurssiin, on julkinen. Oman yritykseni kohdalla se tarkoitti sitä, että heti kun tavarantoimittajamme saivat tiedon asiasta, he kieltäytyivät toimittamasta tavaroita meille ilman täysmääräistä ennakkomaksua ja koska kassassa ei ollut ylimääräistä, siirtyivät toimittajat suoralaskutukseen suurimpien asiakkaittemme kanssa.

Kun siitä tuli virallista, se meni vielä hullummaksi. Rahat oli loppu, tavarat oli loppu ja sitten olisi pitänyt kaikki maksaa kerralla etukäteen. Siinä piti kyllä myydä paljon ei-oota, kun ei enää ollut mitään myydä. Olisi ollut asiakkaita, ostavaa väkeä ja niiltä olisi saanut rahaa mutta kun ei enää saanut sitä tavaraa. Lopun alkuaan se oli, ei siinä ollut enää mitään tehtävissä... (Yritys C)

Kolme haastateltavista kertoi konkurssin uhasta perheelleen ja henkilökunnalle vasta, kun asiasta oli tullut julkista. Lähipiirille ei haluttu aiheuttaa stressiä, sillä he eivät kuitenkaan olisi voineet vaikuttaa tilanteeseen ja lisäksi uskottiin loppuun saakka, että yritys olisi vielä saatu pelastettua.

Eniten taisi stressata se, etten voinut puhua asiasta kenellekään. Jos olisi ollut vaimo tai puoliso siinä, niin olisi ollut helpompaa. Tai, mistä sen tietää... Duunissa piti vaan painaa, saada porukka tekemään, että saisi kassaan rahaa ja kaiken vielä jotenkin kuntoon. Ei siellä voinut alkaa itkeä, että voi helvetti nyt mennään päin seinää ja kovaa. Kaveritkin oli tottuneet siihen, että mä olen se, joka pärjää, on autot ja lelut...ei siinä suomipojan selkäranka taipunut kertomaan, että apua pitäisi saada. (Yritys B)

Konkurssihakemuksessa kerrotaan velkojan ja saatavan lisäksi myös päivämäärä, jolloin asia käräjäoikeudessa käsitellään ja yritys mahdollisesti asetetaan konkurssiin. Haastatteluissa kaikki kertoivat yrittäneensä pelastaa yrityksensä tuohon päivään saakka. Oli yritetty saada lainaa pankeilta, sukulaisilta, ystäviltä, tuntemattomilta. Ennen asian julkiseksi tuloa moni oli kokenut avun kysymisen vaikeaksi, useampaa oli hävettänyt ja oli myös uskottu tilanteen yhä muuttuvan. Kun päivämäärä oikeusistunnolle oli selvillä, asian konkreettisuus pakotti toimimaan ja häpeästä huolimatta etsimään vaihtoehtoja.

Sieltähän se päivä sitten tuli. En ollut sitä edes kalenteriin laittanut, niin kovaa se takaraivossa naksutti. Ja vaikka sen tiesi niin siitä huolimatta se jotenkin tuntui vielä kamalammalta. En sinne itse edes mennyt. Mitäs siellä yksin, kun ei kuitenkaan niitä rahoja ole. Olisiko sitä muka voinut jotenkin estää...En uskonut silloin enkä edelleenkään. Edellisenä yönä en nukkunut yhtään. (Yritys E)

Konkurssin uhka ja sen odotus olivat kaikille haastateltaville epävarmaa ja stressaavaa aikaa. Konkurssihakemus konkretisoi asian ja pakotti viimeistään toimimaan ja kertomaan asiasta edes lähipiirille. Asiasta kertominen teki konkurssista todellisemmän mutta myös auttoi osaa, kun he saivat jakaa pelkojaan.

Ei siitä perheelle ja ystäville halunnut puhua, kun tiesi, että alkavat vaan murehtia ja pelätä... Omat yöunet olivat vähissä ja siinä oli jo enemmän kuin tarpeeksi... Kyllä se puhuminen sitten kuitenkin helpotti. Löytyi yrittäjä, joka oli sen saman suon rämpinyt. En kyllä enää muista, mistä, jostain internetistä... mutta monta kertaa juteltiin ja sain rehellisesti kertoa kaikki. Ei tarvinnut kaunistella mitään, sain olla rikki ja se ymmärsi. Ei tuominnut, syytellyt tai mitään, se tuntui silloin tarpeelliselta. (Yritys E)

On tämä melkoista touhua ei voi muuta sanoa. (Yritys D)

Ei minun elämäni näin pitänyt mennä ja suoraan sanottuna vituttaa armottomasti... (Yritys C)

Moni yrittäjä koki, että oli saanut apua, kun sai puhua asiasta, peloista ja mahdollisista vaihtoehtoista ihmisten kanssa, jotka eivät olleet itselle liian läheisiä, olivat kokeneet saman ja osasivat jopa ehdottaa vaihtoehtoja.

5.3 Konkurssi käy toteen

Kun yrittäjä ymmärtää yrityksensä olevan vaikeuksissa, hän alkaa etsiä ratkaisuja tilanteen korjaamiseksi. Optimistinen luottamus omaan tekemiseen ei välttämättä saa toimimaan ja tekemään suuria ratkaisuja ennen kuin tilanne kulminoituu velkojan tekemään konkurssihakemukseen. Tilanteen konkretisoitua ja tultua julkiseksi, vaihtoehtoja etsitään vihdoinkin aktiivisemmin, asiasta kerrotaan pakon edessä ja eloonjäämistäistelu on päällä.

Yrityksen konkurssiin asettaminen päättää taistelun. Käräjäoikeuden päätöksen jälkeen siitä voi valittaa 8 päivän ajan. Mikäli velkojan vaatimukset pystyy tuon ajan sisällä hoitamaan, konkurssiin asettaminen perutaan. Käytännössä tuossa vaiheessa vaihtoehdot on kuitenkin usein käyty läpi, yritys asetetaan konkurssiin, konkurssipesänhoitaja ottaa yrityksen hoitaakseen ja yrittäjän elämä pysähtyy.

Se oli kuin laukaus niskaan. Pesänhoitaja soitti ja sanoi olevansa pihassa puolen tunnin sisällä. Sanoi ensi töikseen koko henkilökunnan irti, halusi avaimet ja salasanat. Olin itse niin shokissa, että hyvä, että olin ehtinyt itse edes porukalle (henkilökunnalle) kertoa. Istuin siellä entisessä toimistossani ja yritin ymmärtää, mitä tapahtui. (Yritys E)

Itselleni kävi aivan samalla tavalla. En yksinkertaisesti tiennyt, mitä tehdä. Itketti ja teki mieli huutaa ja samalla olisi pitänyt kertoa pesänhoitajalle toimittajasopimuksista, tulevista toimituksista ja asioista, joita en enää edes muistanut. Kotona yritin pysyä kasassa lasteni edessä ja jatkaa elämää niin kuin ennenkin. Tuo esittäminen vei kuitenkin entisestään voimia shokin keskellä. Konkurssipesänhoitaja ei ollut tyytyväinen, koska en aina osannut tai en jaksanut vastata hänen kysymyksiinsä ja puheluihinsa. Hän vaihtoi yrityksemme lukot ja kertoi, ettei minulla ole asiaa yritykseen ilman ennalta sovittua aikaa ja silloinkin vain valvotusti.

En rehellisesti sanoen muista siitä ajasta paljon mitään. Se meni jotenkin sumussa. Tee sitä, tee tätä. Vaimo patisti välillä sängystä ylös. Hävetti niin helvetisti, tuntui, että olin pettänyt perheen, työporukan, toimittajat, asiakkaat, pankin, kaikki. Ei siinä osannut tehdä mitään. (Yritys B)

Suurin osan haastatelluista kertoi konkurssiin asettamisen tulleen vielä kaiken jälkeenkin yllätyksenä. Loppuun asti oli pidetty yllä uskoa, vakuuteltu mahdollisia auttajia, asiakkaita ja toimittajia, kerrottu huolehtiville perheenjäsenille kaiken kyllä järjestyvän, tsempattu

työntekijöitä ja itseä, pidetty niin sanotusti lippua yllä ja sitten... kaikesta huolimatta yritys oli konkurssissa.

Itse jaksoin uskoa siihen asti, kun pesänhoitaja soitti ja kertoi asiasta. silloin oli lähteä kyllä jalat alta. Olin jotenkin koko ajan luottanut, että saisin vielä veneen käännettyä. Jälkikäteen on kyllä pakko tunnustaa, etten tiedä uskoinko niin oikeasti vai ainoastaan siksi, että halusin muiden ympärillä uskovan niin... Siitä se alamäki kuitenkin sitten vasta oikeastaan alkoi. Siihen asti oli ollut pakko tehdä ja yrittää ja sitten ei oikeasti ollut enää mitään, ei niin kun oikeasti mitään. Pesänhoitaja soitteli mutta itse en edes halunnut nähdä ketään. Hävetti niin helvetisti. (Yritys B)

Oman yritykseni konkurssipesänhoitajaksi määrättiin nainen, joka työskenteli suuressa ja tunnetussa helsinkiläisessä lakitoimistossa. Hän ei ymmärtänyt minun kyvyttömyyttäni toimia lainkaan. Olin lamaanut, en tiennyt prosessin kulusta ja aikatauluista mitään, enkä ollut varautunut, kun puhelinliittymäni suljettiin. Käytössäni oli ollut yrityksen puhelin, en ollut ymmärtänyt pyytää pesänhoitajalta valtuutusta numeronsiirtoon ja yhtäkkiä puhelimeni ei toiminut. Tietenkään myöskään pesänhoitaja ei ollut tyytyväinen, koska asian seurauksena minua ei saanut puhelimella kiinni noin kolmeen viikkoon. Pesänhoitaja sulki varoittamatta myös yrityksen sähköpostitilini, joten paljon sellaista, mitä hän jälkikäteen pyysi itselleen toimittamaan katosi, koska en ollut ymmärtänyt tehdä varmuuskopioita. Useammassa haastattelussa ihmeteltiin pesänhoitajan ammattitaitoa ja valintaperusteita.

Pesänhoitajilla on rajaton valta tehdä asioita juuri niin kuin he tykkäävät. 100.000 euron kamat myytiin noin 13.000 eurolla... Olen varma, että pesänhoitajilla on tuttuja, jotka hyötyvät näistä ”diileistä” mutta eihän sitä pysty todistamaan... Ei siinä itse huomaa olla niin tarkkana, kun muutenkin jaksaminen vähissä. (Yritys E)

Yrityksen kirjanpidossa oli puutteita. Ihmekö tuo, kun kirjanpitäjä lopetti tekemisen heti kun sai tietää (konkurssi)hakemuksesta... ilmeisesti joku käytäntö tai niin olen kuullut. Pesänhoitaja otti tehtäväkseen hoitaa sen kuntoon jossain toisessa toimistossa ja lätkäisi sitten yhdessä tapaamisessa eteeni pinon papereita, että selitäs poika nämä. En tiedä, mikä firma sen kirjanpidon oli tehnyt mutta se oli onnistunut kirjaamaan satoja tuhansia euroja selvitystilille. Pyysin sitä (pesänhoitajaa) soittamaan entiselle kirjanpitäjällemme, ettei tuo voi pitää paikkaansa. En tiedä, kuinka siinä kävi sen jälkeen mutta itselleni tuli kyllä selväksi, ettei pesänhoitaja ymmärtänyt kirjanpidosta ja niistä tosisteista yhtään mitään. (Yritys C)

Onneksi on nämä totut ruttiinit ja tekemismallit. Jos näitä ei olisi, en tekisi varmaan mitään. Suoritan asioita kuin robotti täysin vailla minkäänlaista järkeä, koska olen totunut tekemään ja nämä ruttiinit on suht helppo toistaa. (Yritys C)

Itse olisin konkurssin asettamisen jälkeen toivonut, että joku olisi pitänyt myös minun puoliani ja kertonut minulle oikeuksistani. Myös haastatteluissa tuli ilmi, että viimeistään tässä vaiheessa monella olisi ollut käyttöä lainopillisille ja muillekin neuvoille. Kun omat voimat ovat vähissä ei itse osaa etsiä tietoa tai ajatella tulevaa, edes jonkinlainen lista tehtävistä ja muistettavista asioista olisi ollut hyödyllinen. Moni oli kokenut myös rutiinien auttavan.

5.4 Konkurssin jälkeen

Eri tutkimuksissa on todettu työttömyyden olevan yrittäjille vaikeaa erityisesti siksi, että he ovat työssä tottuneet jatkuvaan kiireeseen ja haasteiden kohtaamiseen sekä uskoneet hallitsevansa itse elämäänsä ja toimeentuloansa. Yrittäjien on todettu olevan myös erityisen herkkiä työttömyyden aiheuttaman toimeettomuuden aiheuttamille seurauksille kuten itsesyytökset, itsesääli, ahdistuneisuus, voimattomuuden tunteet ja syyllisten etsiminen. (Lampela-Kivistö, 2000; Nukala-Korkala, 1994.)

Tekemissäni haastatteluissa työn puute yhdistettiin lisäksi arvottomuuden ja hyödyttömyyden tunteisiin ja kaivattiin tarkoitusta elämään. Moni oli tottunut yrittäjänä tekemään pitkää työpäivää ja painamaan töitä ilman lomiam, joten elämän koettiin pysähtyneen konkurssin takia. On mielestäni käsittämätöntä, että vaikka yrittäjäyys nähdään yleisesti yhtenä tärkeimpänä taloudellisen kasvun ajurina (Schumpeter 1942) (S.-H. Lee et al., 2011), konkurssin tehneiden yrittäjien jatkamista yrittäjinä ei tueta millään tavalla vaan nämä taitavat ihmiset ajetaan nurkkaan ja pakotetaan olemaan tekemättä mitään.

En ihmettele perhesurmia tai itsemurhia, kun ihmiseltä viedään totaalisesti toivo kaikkeen selviämiseen. (Yritys A)

Yksin jääminen ja häpeä on pahimpia. Päälle nakkasi vielä avioeron ja täysin meni elämänpohja nurin. Nyt tästä jo x vuotta mutta häpeä ja velkataakka säilyy. (Yritys B)

Vähän on mollivoittoista, kun ei meinaa uuden yrityksen perustaminen onnistua sen (konkurssin) takia ja tämä tekemättömyys ja liika vapaa-aika ei vaan sovi minulle. (Yritys C)

Myös minä tunsin itseni hyödyttömäksi. Olin tottunut siihen, että kalenterini oli täynnä aina seuraavat puoli vuotta. Olin ollut perheemme pääelättäjä, työpäivinä tuntenut huonoa omaatuntoa siitä, etten ollut tarpeeksi kotona lasteni kanssa ja kotona stressannut työasioita ja miettinyt tulevia työtehtäviä. Yhtäkkiä minulla ei ollut muuta kuin aikaa ja siitä huolimatta, en osannut tai jaksanut kuluttaa edes sitä.

Mä en niinkään kaipaa työtä itsessään mutta sitä tunnetta, että teen jotain hyödyllistä kyllä. Hallintaa kai siitäkkin, sitä, että tietää edes jotain tulevasta. Kaipaan oloa ilman tätä aivosumua ja väsymystä. Sitä että pystyisi taas tarttumaan toimeen ja heti tekemään. Itseni arvostamista tämän syyllisyyden ja häpeän ja itseinhon sijaan. (Yritys E)

Nykykulttuuriin kuuluu olla tehokas ja suorittaa jatkuvasti. Arvoamme mitataan jo kouluajoista lähtien arvosanoilla, harrastuksissa suoriutumisesta ja myöhemmin palkan, aseman, kodin ja muiden statusten kautta. Konkurssin tehnyt yrittäjä putoaa tuosta suorittamisen ja tehokkuuden kelkasta. On vaikeaa löytää uusi identiteetti, kun on vuosia ollut yrittäjä, perheen elättäjä, tehnyt pitkää työpäivää, voinut suunnitella tulevaa ja yhtäkkiä kaikki onkin toisin.

Kaikissa haastatteluissa kerrottiin epävarmuuden ja toivottomuuden tunteista. Konkurssiin asettamisen jälkeen konkurssipesänhoitajalta menee pesänselvittelyyn aikaa ja vielä senkin jälkeen on epäselvää, koska ja miten prosessi päättyy. Itse sain tietää yli neljä vuotta konkurssiin asettamisen jälkeen, että minua syytetään törkeästä kirjanpitorikoksesta sekä törkeästä velallisen epärehellisyydestä. Syyttäjä hakee minulle 5 vuoden liiketoimintakieltoa sekä 3 vuotta vankeutta. Poliisikuulustelu aiheesta tehtiin sähköpostitse ja sain jälkikäteen kuulustelupöytäkirjat itselleni. Tutkinta on tätä kirjoittaessani yhä kesken ja verottajan tekemästä konkurssihakemuksesta on jo 6 vuotta. Olen siis yli kuusi vuotta elänyt epävarmuudessa, tietämättä kannattaako minun vielä panostaa uuteen yritykseen vai, mitä vois insona tehdä.

Eihän sitä tällainen (keksijä)pelle osaa joutilaana olla. Kaikenlaista sitä tein, kavereilla kävin tekemässä hanttihommia, kun eukko sanoi, että ei kotona voi koko ajan vasara kädessä heilua... Kovasti olisin halunnut laittaa uutta tulta putkeen mutta eihän sitä pystynyt, kun oli se kaikki vielä kesken. Ei tiennyt menisikö talo ja kaikki. Yritin töitäkin kysellä mutta ei se pää sitten vielä kestänyt sitä. Aina kun postilaatikoon tuli uusi kirje, ne oli niitä maksumuistutuksia ja haasteita. Ulosottoonhan siinä meni paljon, kun ei ollut mitään tuloja eikä millä maksaa. (Yritys D)

Kun itse tein konkurssin epävarmuus tulevasta oli mielestäni pahinta. En tiennyt edes missä asuisimme viikon päästä, sillä tiesin, että talomme ulosmitattaisiin velkojeni panttina mutta en tiennyt kuinka kauan siihen menisi. En tuntenut konkurssikäytäntöjä, en tiennyt, miten järjestäisin tulevaisuudessa edes ruuan pöytään perheelleni.

Myös haastatteluissa epävarmuus oli vahvasti esillä. Kenelläkään ei ollut aikaisempaa kokemusta konkurssista, joten kaikki oli myös heille uutta. Konkurssin takia yhä syventynyt taloudellinen ahdinko teki monelle mahdottomaksi asianajajan palkkaamisen eikä yksikään

kokenut saaneensa tukea tai apua ulkopuolelta asioiden hoitamiseen. Kaikki kokivat jääneensä yksin ja entisten tukiverkkojen ulkopuolelle.

Ei kaikki voi ymmärtää, kun ei tätä ymmärrä välillä itsekään. Mua itseäni välillä pelottaa ihan vitussa suoraan sanottuna... (Yritys C)

Jos olisi ollut aikakone, niin olisin hypännyt siihen. En korjaamaan tehtyjä virheitä mutta sitä epävarmuutta ei pää kyllä meinannut kestää. Se hajotti eikä sille itse voinut tehdä mitään. Aina olin itse tehnyt ja asiani hoitanut ja nyt piti vaan odottaa, että muut hoitavat asiat, mun asiat ja kertovat sitten, miten käy. Sen kaiken yli olisin matkustanut, sillä kun olo oli muutenkin ihan paska, ei se kyllä toivoa lisännyt. (Yritys A)

Toiset haastateltavista harmittelivat, ettei heillä ollut perhettä, joiden kanssa olisi voinut tuntemuksiaan jakaa. Itse kuulun puolestani siihen joukkoon, joka olisi mieluummin ollut ilman perhettä, sillä huoli tulevasta koski myös heitä, heidän elämänsä muuttuminen ja sen epätoivo lisäsivät syyllisyyttä entisestään. Jos olisin ollut yksin tai edes kaksin mieheni kanssa, olisin pakannut selkärepun täyteen, ostanut menolipun jonnekin kauas ja lämpimään ja kadonnut sinne, unohtaen kaiken täällä.

Tilanteen epäselvyys ja kontrollin menetys niin omasta työstä, jopa entisestä elämäntyöstä, kuin koko elämänhallinnasta, oli valtaosalle haastatelluista uusi tilanne. Yrittäjänä he olivat tottuneet toimimaan ja tekemään päätöksiä, ottamaan vastuuta ja suunnittelemaan tulevaa. Konkurssin jälkeen meni useammasta kuukaudesta useaan vuoteen ennen kuin he kokivat, että heillä oli taas hallinta omasta elämästään. Toisten mielestä heillä ei ole sitä vielääkään. Itse kuulun myös jälkimmäiseen ryhmään.

Työ oli minulle niin tärkeä osa elämää, se oli kaikki missä koin olevani hyvä ja taitava, onnistuja, osaja ja kaikkea mitä voi olla. Oli vaikea olla sen jälkeen. Kysyttäessä, mitä teen työkseni, en osannut vastata. En tuntenut olevani työtön, sillä kyllähän minä olisin töihin halunnut. En voinut sanoa olevani sairaslomalla, koska silloin olisi varmasti kysytty jatkokysymyksiä, joihin en halunnut vastata. Enkä halunnut kertoa, että olin tehnyt konkurssin, se olisi ollut ihan pahinta. Hävetti jo muutenkin. Kyllä se (konkurssi) vei hetkeksi myös oman identiteetin, olin ihan pihalla jo senkin takia ja siihen vielä se muu päälle. Vieläkin ihmettelen, kuinka olen yhä hengissä. (Yritys F)

Kun epävarmuus ahdisti itseäni liikaa, panin mieheni lupaamaan, että muuttaisimme puolen vuoden päästä Thaimaahan, jos kotimme olisi sitä ennen ”viety”. Minun oli pakko tietää tulevasta edes se, suunnitella edes sen verran kuin pystyin. Pikkuhiljaa ja ajan kanssa, täysin vastoin omia uskomuksiani, epävarmuuteen kuitenkin tottui ja sen kanssa osasi alkaa elää.

Jossain kohtaa kaikki vielä lokahtaa paikalleen, se on ihan varma. Olen miettinyt paljon niitä aikoja, kun istuin rööki suussa aamuyöllä parvekkeella ja rukoilin. Kaikki se tuska ja pimeys oli vaan elettävä, että pystyy nyt ottamaan kiitollisena ja nöyränä kaiken hyvän vastaan. (Yritys C)

On ollut aika haastavaa tässä viime kuukaudet ja tuntuu, että olen vähän pudonnut sinne ”mustaan maailmaan” taas. Stressaan asioista edelleen liikaa enkä ole keksinyt, mitä tässä alkaisi tekemään ja se hajottaa mun mieltä. (Yritys C)

Haastatteluissa kolme viidestä kertoi, kuinka toivo ja toivottomuus tulevasta vaihtelivat päivästä ja viikosta toiseen. He olivat käyneet lääkärillä, saaneet diagnoosiksi vaikean masennuksen ja siihen reseptilääkkeet. Osa oli käyttänyt lääkkeitä, osa ei.

5.5 Nykyhetki

Jokainen haastatteluun osallistunut henkilö oli kokenut konkurssin jälkeen taloudellisia, sosiaalisia, psykologisia sekä fysiologisia seurauksia, kuten myös Singh (2007) tutkimuksessaan esitti. Nämä seuraukset esitän seuraavassa taulukossa 3.

Taulukko 2 Miten konkurssi vaikutti neljään elämän näkökohtaan

Yrittäjä	Taloudellinen	Sosiaalinen	Psykologinen	Fysiologinen
A	Menetti omaisuutensa ja jäi työttömäksi. Miljoona velat	Riitaantui sukulaisten kanssa, eristäytyi ystävistä	Suru, epätoivo, syyllisyys, masennus	Unettomuus, stressi
B	Suuret velat, työtön useamman vuoden	Avioero	Epätoivo, syyllisyys, masennus	Painonhallinta, stressi
C	Työtön pari vuotta, vaikeuksia saada uusi yritys käyntiin	Eristäytyi ystävistä	Epätoivo, masennus	Unettomuus, paniikkikohtauksia
D	Menetti kaiken, isot velat, työtön	Avioero, verkosto romahti	Viha, suru, epätoivo	Sydänongelmia, stressi
E	Koti oli pakko myydä, velkaa jäi	Eristäytyi perheen kanssa	Syyllisyys, viha, katkeruus, epätoivo	Stressi
F	Suuret velat, työtön pitkään	Kokonaan uudet verkostot	Viha, suru, epätoivo	Laihtui reilusti

Yksikään haastattemistani yrittäjistä ei kertonut saaneensa apua yhteiskunnalta, vaikka muutama oli niitä jopa aktiivisesti etsinyt. Haastatteluissa tuli esiin konkurssin aiheuttama väsymys ja yrittäjän ymmärtämättömyys, joiden koettiin selvästi vaikeuttavan itse prosessiin osallistumista ja sen selvittämistä pesähoitajan ja muiden tahojen kanssa.

Pahinta on, että sosiaaliturva, neuvonta ja terveystalvelut pudottavat yrittäjän vaikeuksien keskellä mustaan aukkoon. Apua tarvitaan. (Yritys F)

Olin itse maksanut yrittäjävuosina suhteellisen korkeaa yrittäjän eläkevakuutusmaksua (YEL) ja puoli vuotta konkurssin jälkeen yritin jäädä sen avulla virallisesti tuetulle sairauslomalle. Kävi kuitenkin ilmi, että koska YEL-maksuni oli katkaistu konkurssin jälkeen (pesänhoitajan toimesta), en ollut enää tuon tuen piirissä. Optimistisena (ja typeränä) yrittäjänä en myöskään ollut liittynyt mihinkään työttömyyskassaan, joten kun sairauslomalle jääminen ei onnistunut, ilmoittaudivin viimein työvoimatoimistoon työttömäksi työnhakijaksi ja useamman kuukauden karenssin jälkeen aloin saada ainoastaan peruspäivärahaa.

Soittelin myös velkaneuvontaan. Yksityisihminen ei pääse velkajärjestelyyn, kun on yrittäjä. Siis firma on pakko pistää nurin, että saisi oman talouden kuntoon. Eikä siis voi uuttakaan firmaa perustaa. Sanoin, entä jos uudessa firmassa vain toinen puoliso on yrittäjä, onnistuuko sitten? Eivät osanneet sanoa siihen mitään, epäili kyllä ettei, koska ollaan samaa taloutta. Eli yli 50-vuotias ei saa mistään töitä, kun niin vanha, firma kaatuu, uutta ei saa perustaa. Joopa joo. Mietin kandeeko velkaneuvojalle lainkaan mennä, jos eivät voi auttaa. Velkaneuvoja sanoi, että yrittäjä on valitettavasti väliinputoaja. (Yritys F)

Erityisesti talousneuvoja olisi kaivannut suurin osa haastatelluista. Useampi oli kanssani epävarma siitä, minkälaisia tukia yrittäjän olisi mahdollista hakea ja saada. Oli ymmärretty asioita väärin, luultu vakuutusten kattavan ja moni huomasi olevansa yhtäkkiä lähes tyhjän päällä. Toinen asia, mihin olisi kaivattu apua, olivat lakipykälät. Talous oli konkurssin jälkeen tiukoilla eikä lakimiehen palkkaamiseen ollut kaikilla varaa.

Minusta oli pesänhoitaja tehnyt tutkintapyynnön poliisille keskeneräisen kirjanpidon takia. Epäillään kirjanpitorikoksesta. Et näin. Mut onhan tää vittu älytöntä et yrittäjä, joka jättää yhtiöön xxxk omaa rahaa ja sen lisäksi menettää omaa omaisuutta liki xxxk nyt tutkitaan, että kirjanpitoa ei ole oikein tehty eikä mun viimevuoden palkkoja ole kirjattu. Ei ole kirjattu siksi kun konkurssi tuli väliin sotkemaan... (Yritys C)

Itsekin soitin prosessin aikana oikeusaputoimistoon, sillä koin tarvitsevani lainoppinutta avustajaa asioitteni hoitamiseen. Minulle selvisi kuitenkin pian, ettei oikeusapu ole tarkoitettu yrityksille eikä yrityksen asioihin. Niinpä olen istunut ja itkenyt käräjäoikeudessa yksin kuuntelemassa syytteitä lähes tajuamatta, mitä ympärilläni tapahtuu, sillä pesänhoitajan mielestä olin maksanut yrityksessäni itselleni liian korkeaa palkkaa – hänen näkemyksensä mukaan 3.200 euroa / kk olisi ollut oikea summa, vaikka maksoin korkeampaa palkkaa jopa osalle henkilökuntaani. Lisäksi olin nostanut osinkoja, vaikka se oli vaarantanut yrityksen maksukyvyyn. Tämän takia konkurssipesä haki minulta käräjäoikeudessa takaisin yli puolen miljoonan euron saatavia, mikä lopulta varattomuuteni takia siirtyi ulosottoon. Jälkikäteen olen

miettinyt, miksi kukaan ei ole kertonut, saisinko hakea esimerkiksi maksamani verot takaisin, jos pystyisin tuon summan joskus takaisin maksamaan.

Toisaalta esim. yrittäjäjärjestöllä ei ole mitään NEUVONTA- tai konsulttipalveluja ahdingossa olevalle yrittäjälle. Onkohan siinä syynä pelko, että se tarttuu... (Yritys E)

Suomen Yrittäjät ry:llä on jäsenilleen oma lakineuvonta, johon voi soittaa ilmaiseksi. Tuosta palvelusta ei kuitenkaan ole hyötyä, jos jäsenyys on irtisanottu ennen konkurssia kulujen karsimiseksi.

Konkurssini jälkeen kaipasin eniten tietoa siitä, kuinka konkurssikuopasta pääsisi ylös ja olisiko se edes mahdollista. Yritin etsiä konkurssin tehneiden ihmisten elämäkertoja ja haastatteluja. Kun luin lehdestä, että puolituttuni oli tehnyt konkurssin, soitin hänelle saman tien ja kysyin, miten hän jaksaa. Myöhemmin hän kertoi, kuinka hyvältä tuo puhelu tuntui. Se, että joku kuunteli ja kertoi, että henkiin voi jäädä, ei tuominnut, eikä kauhistellut.

Mitä kauemmin konkurssista oli kulunut aikaa, sitä helpompi haastateltavan oli kertoa, mikä häntä oli auttanut prosessista selviämiseen. Konkurssin takia moni oli ”pudonnut” synkkyyteen ja toivottomuuteen, josta ylös pääseminen oli vienyt jopa useita vuosia.

Tärkeänä resurssina selviytymiseen nähtiin hyvät tukiverkostot, erityisesti toiset yrittäjät ja yhteistyökumppanit, joiden kanssa asiasta oli pystynyt keskustelemaan avoimesti ja sai tarvitsemaansa tsemppausta, jopa huolenpitoa. Myös vertaistuki koettiin tärkeäksi. Oli kuitenkin koettu hyväksi myös lopulta lopettaa vertaistuen käyttö ja omista kokemuksista puhuminen, jotta ajatukset sai käännettyä muualle.

Avaus oli kuitenkin se, kun suljin sen (vertaistuki) sivun. Täytin siinä itseni myös niiden muiden tarinoilla, tuskaista. Ei vaan jaksaminen riittänyt. Se oli kuitenkin se avaus. Toinen tuli, kun yhtenä yönä oli niin musta, synkkä ja paska, niin tukossa olin näiden juttujen kanssa, että kirjoitin someen sellaisen tilityksen. Siihen tuli sitten yksi kommentti, että älä vittu valita, ite oot aiheuttanut, ja silloin tajusin, että jos minä nyt päästän itseni katkeroitumaan, minulla ei enää ole mitään mahdollisuutta tästä päästä. (Yritys E)

Yksilötasolla yritystoiminnan epäonnistumisesta saattaa seurata myös positiivisia vaikutuksia, sillä tapahtuneesta on mahdollisuus oppia, mikä voi olla perustana tulevaisuuden menestykselle. (C. K. Lee ym., 2022; Petroski, 1985; Shepherd, 2003) Makrotasolla yrittäjän tiedot, taidot sekä uudet ratkaisut, jotka opittiin epäonnistumisen kautta, voivat viedä taloutta eteenpäin ja samalla resursseja on vapautunut ja niitä voidaan hyödyntää myös muilla talouden

alueilla. (Hayek, 1945; Hoetker & Agarwall, 2007; Knot & Posen, 2005; C. K. Lee ym., 2022) Osa haastateltavista oli päässyt elämässä eteenpäin mutta osa oli katkeroitunut tai yhä keskellä selviytymisprosessia.

Musta on tullut sellainen Suomi vihaaja, että ei mitään rajaa. (Yritys C)

Itse en ole katkeroitunut, vaikka prosessin keskeneräisyys onkin hidastanut omassa elämässä eteenpäin kulkemista. Haastattelemistani henkilöistä yhtä lukuun ottamatta kaikki ovat jo perustaneet uuden yrityksen tai yrityksiä. Oppimista on tapahtunut ja vaikka konkurssi onkin usein vaikeuttanut käytännönasioiden järjestymistä, kuten tilien avaamista, periksi ei ole annettu.

Moni ajattelee, että konkurssin tehnyt on huono tai epäluotettava ihminen. Asia ei todellakaan ole niin. Yritykseni konkurssi oli opettavaisin asia yrittäjän urallani eikä nykyinen yritykseni menestyisi näin hyvin ilman sitä. (Yritys F)

Vaikka kaikki uudet yritykset ovat selvästi kaatuneita yrityksiä pienempiä eikä suurimmalla osalla ei ole edes palkattua henkilökuntaa, haastatteluissa korostui yrittäjien kova halu itsenäisyyteen ja oman elämänsä hallintaan. Töitä halutaan tehdä, innovaatioita kehittää ja ottaa riskejä. Kaikki uudet yritykset toimivat myös täysin eri toimialalla kuin edelliset yritykset.

Kun sain toivoa tulevasta, se auttoi. Ei ensisijaisesti taloudellista toivoa vaan jotain, jossa minulla on paikka maailmassa. (Yritys F)

Oppirahat oli kalliit, mutta opetus korvaamaton. Apua sai, kun osasi pyytää. Suurin haaste oli itselle myöntää epäonnistuminen. (Yritys D)

Konkurssi ja uupuminen on iso osa minun historiaani - konkurssista nyt reilu x vuotta, ja pikkuhiljaa alkaa tuntumaan siltä, että pystyy jälleen hengittämään. Haluan uskoa, että jonain päivänä katson sitä neutraalisti, yhtenä elämän monista kokemuksista. Vielä ei ole se päivä. (Yritys F)

Vaikka konkurssista oli kulunut useita vuosia ja siitä oli selvitty ilman tuomioita ja raskaita taloudellisia velvoitteita sekä uusi yritys toiminut jo pitkään, oli aiheen muisteleminen yhä raskasta. Häpeä ja syyllisyys muiden edessä oli helpottanut mutta itselle ei vielä kukaan ollut annettu anteeksi.

5.6 Mistä olisi ollut apua?

Jokainen haastateltava oli kokenut avuttomuutta konkurssin aikana. Ei tiedetty, mistä apua olisi voinut saada eikä mitä olisi ollut tarjolla. Suurin osa koki jääneensä prosessissa yksin. Kolme

viidestä myönsi, että oma jaksaminen vaikeutti avun etsimistä. Voimat menivät pakollisiin toimiin ja mm. läheisten tukemiseen.

Olisin toivonut enemmän tietoa. Konkurssipesänhoitajan olisi ilmeisesti pitänyt kertoa näistä mutta joko hän ei tehnyt niin, tai en vain muista. Jälkikäteen selvisi, että olisin voinut saada esimerkiksi matkatukea, kun jouduin käymään hänen toimistollaan. Kirjalliset ohjeet olisivat varmasti toimineet paremmin. (Yritys F)

19,5 vuotta se kesti, nyt vasta pari vuotta siitä rääkistä vapaana. Onhan se kohtuuton aika maksaa teosta, jota ei tahallaan tehnyt. (Yritys D)

Kysyessäni, minkälaista tukea tai apua haastateltavat olisivat toivoneet konkurssin aikana, he ehdottivat seuraavia:

- Opas itse konkurssiprosessista. Mitä tapahtuu, missä järjestyksessä ja missä. Mitä yrittäjän pitää tehdä, mitkä ovat oikeudet ja velvollisuudet.
- Selkeä lista tuen tarjoajista. Mistä voi saada taloudellista sekä oikeus- tai keskusteluapua.
- Kevennystä konkurssilakiin erityisesti taloudellisista vastuista.
- Nimetty henkilö, joka olisi pitänyt yrittäjän puolia ja osannut kuunnella.

Kaikille haastateltavilleni ja myös itselleni konkurssi oli ensimmäinen, joten kenelläkään ei ollut aiheesta kokemusta etukäteen. Konkurssin läpikäymiseen ei anneta ohjeita yrittäjäkursseilla tai kouluissa. Konkurssi on tutkimusten mukaan traumatisoiva tapahtuma ja kuitenkin sen iskiessä, pitäisi osata toimia. Selkeistä ohjeista olisi varmasti hyötyä.

6 TUKEA YRITTÄMISEEN

6.1 Tukea saa, jos osaa etsiä

Yrittäjyydessä tukevia organisaatioita löytyy Suomesta useita, kuten jo luvussa kolme esitin. Näiden organisaatioiden pääpaino on kuitenkin tarjota apua yrittäjyyden alkumetreillä, yritysten kansainvälistyessä sekä kasvaessa. Maksutonta neuvontaa on matkan varrella tarjolla myös esim. Yrittäjä-järjestön jäsenille. Mikäli yrityksensä tahtoo myydä, neuvoja löytyy myös hyvin. Sen sijaan tukea yrityksen lopettamiseen tai konkurssista selviämiseen joutuu jo etsimään.

Ely-keskus koordinoi Yrittäjän Talousapu -palvelua. Itse löysin palvelun Googlen hakukoneen avulla syksyllä 2022 mutta, kun soitin heille, sain kuulla, että palvelu on ollut olemassa jo vuodesta 2010. Alussa kyse oli Pkt-säätiön (Pienen ja keskisuuren teollisuuden edistämissäätiö) itsenäisestä projektista, joka vuosien 2013/2014 aikana siirtyi valtion budjettirahoituksen piiriin. Palvelu toteutetaan puhelinneuvontapalveluna, ja palvelukielet ovat suomen lisäksi ruotsi ja englanti. Palvelua antavat 20 kilpailutettua konsulttia ja kotisivujen mukaan palvelu kuuluu osana Early warning -toimintamalliin. (Liite 1)

Mielenkiintoista on, että ottaessani yhteyttä Uusyrityskeskukseen yrittäjien tukipalveluista konkurssissa, toinen yrityskehittäjä, jonka kanssa puhuin, ei osannut suositella tai kertoa minulle Yrittäjän Talousapu -palvelusta, vaikka ao. palvelun koordinoija oli juuri kertonut heidän tekevän tiivistä yhteistyötä. Valitettavasti sama yrityskehittäjä ei suostunut varsinaiseen haastatteluun ja kielsi myös kommenttiansa käytön tutkimuksessani. Hänen mukaansa paras taho ottaa yhteyttä konkurssin uhatessa olisi Velkaneuvonta. Eli huolimatta verrattain pitkästä historiasta, lukuisista yhteistyökumppaneista ja Google-hakukoneen näkyvyydestä, Yrittäjien Talousapu -palvelu ei vielä ole edes kaikkien Uusyrityskeskuksen yrityskehittäjien tiedossa.

Ihmettelin Yrittäjän Talousapu koordinoijalle, etten ollut aikaisemmin löytänyt heidän palveluaan. Minulle kerrottiin, että palvelu rahoitetaan julkisin varoin ja sille on saatu enemmän resursseja vasta viimeisten 1,5 vuoden aikana, ilmeisesti koronan myötävaikutuksella.

Yrittäjän Talousapu -palvelussa päivystää päivittäin 2 konsulttia. Puheluita palveluun on tullut seuraavasti:

Taulukko 3 Puheluiden määrä vuosittain Yrittäjän talousapu -palveluun

	2019	2020	2021	2022
Puheluiden määrä /v	noin 2000	lähes 8000	alle 3000	arvio 3000

Vuonna 2020 koronapandemia kasvatti selvästi avuntarvitsijoiden määrää. Palveluun onkin tämän jälkeen panostettu ja tarvittaessa jopa kaikki 20 konsulttia saadaan nopeasti linjoille. Palvelun pääperiaate on tarjota kertaluonteista ensineuvontaa yrittäjille mutta viimeisten 2 vuoden aikana ELY-keskus on kehittänyt palvelua tukemaan alueellista tukipalvelua Suomen Yrittäjien kanssa. Nyt palvelussa on mukana jo 21 seutukuntaa. Jos konkurssi näyttää väistämättömältä, palvelussa neuvotaan prosessissa ja kuinka siihen voi valmistautua.

Kotisivujen (Yrittäjän talousapu - ELY-keskus, 2023)mukaan Yrittäjän Talousapu -palvelun viralliset tavoitteet ovat:

- auttaa yrittäjää tunnistamaan talous- ja maksuvaikeudet
- ohjaa yrittäjä hakemaan apua ajoissa ja välttää turhat konkurssit ja työpaikkojen menetykset
- neuvoo tilapäisiin talous- ja maksuvaikeuksiin joutuneita yrityksiä takaisin kasvupolulle
- neuvoo lopettamaan kannattamattomaksi todettu yritystoiminta nopeasti ja mahdollisimman pienin lisäkustannuksin
- vaikuttaa yleiseen asenneilmapiiriin liittyen konkursseihin ja epäonnistumisiin
- pyrkii mahdollistamaan uuden yritystoiminnan aloittamisen.

Se, miten nämä tavoitteet todellisuudessa toteutuvat ei haastatteluissa tullut selväksi. Itse kyseenalaistan, onko yhdellä puhelinkeskustelulla mahdollista saavuttaa näin hienoja tavoitteita. Jäin myös miettimään, kuinka palvelu konkreettisesti pyrkii vaikuttamaan asenneilmapiiriin konkursseihin liittyen.

Sekä Uusyrityskeskuksen yrityskehittäjä että Yrittäjän Talousapu -palvelun asiantuntija harmittelivat sitä, että yrittäjät ottavat usein yhteyttä tukipalveluihin vasta silloin, kun on jo melkein liian myöhäistä.

Keväällä 2022 google haulla löytyi yhä Suomen Vertaisyrittäjät ry. Yhdistys oli perustettu maaliskuussa 2019 tukemaan yrittäjiä, jotka ovat kohtaamassa konkurssin, ovat konkurssiprosessissa tai siitä selvinneet. Yhdistyksen toiminta perustui vertaistukeen, ns. kokemusasiantuntijuuteen. Apua hakeva, kriisissä oleva yrittäjä soitti yhdistyksen

vertaispuhelimeen ja puheluun vastasi aina konkurssin kokenut ja siitä selvinnyt toinen yrittäjä. Luottamus keskusteluun syntyi usein välittömästi ja vertaistuki koettiin todella tärkeäksi.

Valitettavasti yhdistyksen toiminta jouduttiin lakkauttamaan vuonna 2022 taloudellisten resurssien puuttumisen takia. Yhdistys oli toiminut yksityisten lahjoitusten voimin eikä se siis ollut yhteiskunnan tukema asiantuntijaorganisaatio. Halusin kuitenkin tuoda yhdistyksen mukaan tutkielmaani, koska vertaistuen tärkeys mainittiin haastatteluissani useamman kerran eivätkä muut tahot tätä tarjoa lainkaan.

Suomen Vertaisyrittäjät ry:n perustajan Juha Peltosen mielestä tietoa konkurssista tarvitaan yhä enemmän, ja sitä tietoa yhdistys jakoi keskusteluissa, tapaamisissa, esitelmillä, luennoilla ym. Peltosen mukaan on ollut mielenkiintoista todeta, kuinka etäällä tuntemus konkurssista on sekä yritystoiminnassa, että sen vaikutuksesta yrittäjään, ihmiseen.

Varsinkin nuoria tuetaan ja kannustetaan yrittäjyyteen monelta taholta. Ihan peruskoulusta lähtien. Hyvä tämä mutta sama verkosto pitäisi olla silloin kun kaikki ei mene ihan hyvin. Moni yllättyy kuinka paljon erilaisia maksuja/veroja ym. ym. tulee, vaikka yritystoiminnan lopettaisikin ilman konkurssia. Ja konkurssissa tarvitaan vielä enemmän tukea myös henkiselle minälleni. (Yritys F)

Juridinen apu maksaa maltaita eikä välttämättä auta mitään. Minä kävin kaikki oikeusasteet moneen kertaan ja monessa asiassa läpi, kaikki hävisin 100–0 Vastassa kun oli Suomen valtio, ei sitä voi voittaa. (Yritys D)

Konkurssi-prosessin nopeuttaminen sekä konkurssista aiheutuneiden kulujen ja menetysten rajoittaminen sekä uuden alun tarjoaminen yrittäjälle vaikuttavat kaikki positiivisesti uusien yritysten perustamiseen. (S.-H. Lee et al., 2011.) On hienoa, että tarve talousongelmissa painivien yrittäjien tukipalveluihin on ymmärretty ja uusia palvelumuotoja on syntynyt. Toivon, että apu löytää tarvitsevat yrittäjät. ja myös yrittäjien henkinen puoli pyrittäisiin huomioimaan.

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Tulokset

Aloittaessani tätä tutkimusta halusin keskittyä seuraaviin kysymyksiin:

- Minkälainen kokemus konkurssi oli?
- Mikä konkurssista selviämisesä auttoi?
- Minkälaista apua olisi toivottu?

Lyhyesti voin todeta, että konkurssi on todella karu kokemus yrittäjälle. Prosessin aikana koetaan paljon häpeää, syyllisyyttä, surua, epätietoisuutta jne. Konkurssin tehnyt yrittäjä kokee jäävänsä yksin ja ilman tukea. Konkurssi vaikuttaa yrittäjään monella eri tapaa vielä vuosienkin päästä.

Konkurssista selviämisesä auttaa vertaistuki ja asiasta puhuminen. Myös rutiineista on hyvä pitää kiinni mahdollisuuksien mukaan. Tukea olisi kaivattu paljon, erityisesti konkreettista tietoa siitä, mitä milloinkin tapahtuu ja mistä apua voisi saada.

Suomessa konkurssi aiheuttaa yhä syvää häpeää. Yhteiskunnassa on herätty tuen tarpeeseen, mutta panostukset siihen ovat vielä kaukana todellisesta tilanteesta. Konkurssin seurauksia lieventämällä uudelleen yrittäminen olisi helpompaa tai edes mahdollista. Kansainvälisissä tutkimuksissa on tutkittu paljon liiketoiminnassa epäonnistumisessa oppimista. Suomessa tuota oppimista ei päästä hyödyntämään erityisesti ankaran konkurssilain sekä leimaavan asenteen takia.

Liiketoiminnassa epäonnistuminen eli myös konkurssi, on usein hyvin traumaattinen kokemus (Cope, 2011; Shepherd, 2003), joka estää oppimista. Vaikka oppimista olisikin tapahtunut, oppimishyötyjen toteutumiseksi epäonnistuneen yrityksen perustaneen yrittäjän olisi otettava käyttöön opittu uusi tieto – esimerkiksi aloittamalla toinen yrittäjyyshanke (Shepherd, 2003; Ucbasaran, Westhead, Wright ja Flores, 2010). Jos epäonnistumisen kustannukset (eli taloudelliset, sosiaaliset ja psykologiset) ovat liian korkeat verrattuna epäonnistumisesta oppimisen hyötyihin, yrittäjät päättävät usein lopettaa yrittäjäuransa. Tällaisessa tilanteessa häviävät sekä yrittäjä että yhteiskunta. (Ucbasaran ym., 2013b)

7.2 Suositukset toimenpiteistä sekä ehdotukset jatkotutkimuksista

”Kaikkien meidän edun mukaisinta olisi, että oikeat ja kyvykkäät ihmiset ryhtyisivät yrittämään, menestyisivät, loisivat työpaikkoja ja mahdollisuuksia nykyisen hyvinvointivaltion edelleen kehittämiseksi, tai sen ylläpitämiseksi.” Suomen Yrittäjät Ry:n puheenjohtaja, kauppaneuvos Eero Lehti (Kansikas, 2007, s.102).

Omasta konkurssistani on nyt aikaa yli 6 vuotta, mutta se vaikuttaa yhä elämääni lähes päivittäin. Minulla on ulosotossa velkaa seitsemän numeroinen luku, luottotietojen puuttumisen takia en saanut uudelle yritykselleni vastuuvakuutusta, jota olisi tarvittu alihankintana suoritettavaan ikäihmisten seuratyöhön ja minun piti unohtaa se ajatus. Minua vastaan on nostettu syyte velallisen törkeästä epärehellisyydestä sekä törkeästä kirjanpitorikoksesta ja syyttäjä hakee minulle vankeutta sekä liiketoimintakieltoa, joten tulevaisuuden suunnitteleminen tuntuu hankalalta ja mm. tarjous kiinteistövälittäjänä työskentelemisestä piti unohtaa enkä voi myöskään hakea velkaneuvontaan. Jos menen palkkatyöhön, palkastani ulosmitataan enintään puolet, kuitenkin niin, että käteen jäävä suojaosa on kahden alaikäisen huollettavan kanssa noin 1.400 €/kk. (Myönnän, ettei tuo summa oikein motivoi.) En saa minkäänlaista lainaa tai luottokorttia ja sen seurauksena en pysty vuokraamaan asuntoa tai toimitilaa, autoa tai edes kameraani linssiä. Minun konkurssihistoriani takia myöskään mieheni ei saa pankeista lainaa.

Myös tekemissäni haastatteluissa tuli esiin konkurssin aiheuttamia seurauksia, joita on vaikea ymmärtää. Useampi haastateltava oli yrittänyt jatkaa yrittämistä perustamalla uuden yrityksen. Osalla heistä oli jopa luottotiedot tallella mutta hyvästä liikeideasta huolimatta he eivät ole onnistuneet avaamaan uudelle yritykselle pankkitiliä. Kyse ei siis ole ollut luotollisesta tilistä, ei luottokortista tms., vaan pelkästä yksinkertaisesta pankkitilistä, johon asiakkaat voisivat maksaa laskuja. Ilman omaa pankkitiliä yritys ei pysty toteuttamaan myöskään toimivaa verkkokauppaa.

Yksi haastateltavistani ihmetteli myös, miksi hänen metsästys- ja aseenkantolupansa peruttiin, kun hän oli saanut syytteet velallisen epärehellisyydestä sekä kirjanpitorikoksesta. Onneksi kyse ei ollut hänelle rakkaasta harrastuksesta, mutta jollekin niin voi olla.

Muinaisessa Kreikassa, jos mies ei kyennyt maksamaan velkaa takaisin, hänet ja hänen perheensä, mukaan lukien palvelijat, pakotettiin orjuuteen, kunnes he olivat tarjonneet tarpeeksi

työvoimaa, jotta velkoja voisi korvata tappionsa (Levinthal, 1919). (Eklund ym., 2020) Nyky-Suomen käytäntö tuntuu minusta lähes yhtä ankaralta.

Jos olisin tappanut jonkun, olisin jo vapaa mies tekemään, mitä tahdon. Nyt en todellakaan ole. (Yritys A)

Konkurssilakia ja -käytäntöjä keventämällä voitaisiin laskea työttömyyttä pitämällä elinkelpoiset yritykset hengissä ja halukkaat yrittäjät yrittämässä. Pitkällä aikavälillä niin pystyttäisiin myös lisäämään myös yrittäjyyttä. Paras tapa saada enemmän ihmisiä aloittamaan yrittäjäyys, olisi tehdä yritysten purkamisesta helpompaa (S.-H. Lee ym., 2011) ja epäonnistumisen seurauksista inhimillisempiä.

Jatkotutkimuksen aiheeksi ehdotan aiheen yhä tarkempaa tutkimista esimerkiksi kyselylomakkeella ja suuremmalla otannalla. Päättäjät olisi helpompi saada ymmärtämään nykykäytännön epäkohdat, kun otanta olisi huomattavan suuri. Tällöin myös muutoksia konkurssilakiin voisi oikeasti odottaa.

7.3 Omaa pohdintaa

Moni on sanonut minulle, että konkurssi ei enää ole Suomessa yhtä suuri häpeä kuin ennen. En tiedä, kuinka valtava häpeä se on ennen ollut, mutta väitän, että se on yhä suuri. Olen itse saanut valtavasti ihmettelyä osakseni, kun kerron avoimesti konkurssistani: somepäivityksiini aiheesta tulee aina kommentteja – ”hyvä, että puhut asiasta, rohkea veto, tärkeä aihe, kirjoita kirja” jne. Kun etsin haastateltavia tähän tutkielmaan, luulin heidän löytyvän helposti mutta niin ei ollutkaan. Jouduin jakamaan ilmoitustani useamman kerran, että löysin 5 henkilöä, jotka olivat valmiita kertomaan kokemuksistaan ja heistäkin muutama vaati heti ehdotonta anonymiteettiä.

Ennen tutkielmani kirjoittamista, pelkäsin, että omat kokemukseni vaikuttavat lopputulokseen ja mietin pitkään, pitäisikö minun vaihtaa aihetta. Koin kuitenkin aiheen itselleni niin tärkeäksi, että päätin pidättäytyä siinä. Subjektiivisuus ei olekaan ainoastaan huono asia tutkimusongelman lähtökohtien ja kysymysten kehittyessä, sillä se myös synnyttää ja ylläpitää motivaatiota. (Salonen, 2007, s.89) Tosin tutkimuksen aikana motivaationi myös kärsi aiheen esille nostattamien ikävien tunteiden ja stressin takia. Ohjaajani varoitti minua aiheesta ohjauseminaarissa mutta valitettavasti en uskonut häntä. Toisaalta toivon, että tutkielman kirjoittaminen on myös auttanut minua käymään edelleen läpi kipeitä asioita, joiden yli luulin jo päässeeni.

Tutkielmani vahvisti myös käsitystäni siitä, että konkurssin tehneitä ihmisiä rangaistaan kohtuuttomasti eikä tukipalveluita ole tarpeeksi tarjolla. Tiedän kokemuksesta, että konkurssin aiheuttaman shokin jälkeen on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta etsiä ja löytää apua ja haastattamani ihmiset vahvistivat tämän väitteen. Parasta olisi, jos konkurssiin asettamisen yhteydessä määrättäisiin paitsi pesänhoitaja huolehtimaan velkojan oikeuksien toteutumisesta, myös nimetty henkilö auttamaan ja tukemaan yrittäjää ja huolehtimaan siitä, että myös yrittäjän oikeudet toteutuvat ja nämäkin resurssit voidaan myöhemmin hyödyntää.

Myös asenne konkurssin tehneitä yrittäjiä kohtaan on yhä mielestäni väärä. Kun olen hämmästellyt konkurssista seuranneita asioita, on minulle todettu, että juuri niinhän asian pitääkin olla. Kommentoija ymmärsi hyvin, miksi uudelle yritykselle ei saa avattua pankkitiliä ja metsästysaseet on haettu poliisin toimesta pois. Hän yhdisti konkurssin vahvasti maksukyvyttömyyteen ja tuomiot konkurssin jälkeen rikoksiin, joista ase kuuluukin luovuttaa pois. Kaikki tämä on varmasti totta ja oikeutettua mutta itse koen ne kohtuuttomiksi seurauksiksi varsinkin, jos konkurssi ei ole ollut seuraus laittomuuksista tai tahallisesta toiminnasta.

Välillä kaikki tuntuu niin epätodelliselta. On vaikea uskoa, että kaikki tämä on ylipäättään tapahtunut ja vaikea tajuta, että aika menee tosi nopeaan eteenpäin eikä mitään uutta ja ratkaisevaa ole tapahtunut pitkään aikaan. Pistää oikeasti vakavaksi ja miettimään, onko tämä oikeasti tässä tää mun elämä. (Yritys C)

Lähteet

- Amankwah-Amoah, J., Boso, N., & Antwi-Agyei, I. (2018). The Effects of Business Failure Experience on Successive Entrepreneurial Engagements: An Evolutionary Phase Model [Article]. *Group & Organization Management*, 43(4), 648–682.
<https://doi.org/10.1177/1059601116643447>
- Atsan, N. (2016). Failure Experiences of Entrepreneurs: Causes and Learning Outcomes. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 235.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.11.054>
- Beck, A., & Konnert, C. (2007). Ethical issues in the study of bereavement. The opinions of bereavement adults. *Death Studies*, 31(9), 783–799.
- Boso, N., Adeleye, I., Donbesuur, F., & Gyensare, M. (2019). Do entrepreneurs always benefit from business failure experience? *Journal of Business Research*, 98, 370–379.
<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.01.063>
- Carless, D., & Douglas, K. (2017). Narrative research. *The Journal of Positive Psychology*, 12(3), 307–308. <https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1262611>
- Chase, S. E. (2011). Narrative inquiry: Still a field in the making. *The Sage Handbook of Qualitative Research*, 421–434.
- Cope, J. (2011). Entrepreneurial learning from failure: An interpretative phenomenological analysis. *Journal of Business Venturing*, 26, 604–623.
- Cresswell, J. (2007). *Qualitative Inquiry and research design: five approaches*. SAGE publications Inc.
- Dyregrov, K. (2004). Bereaved parents' experience of research participation. *Social Science & Medicine*, 58, 391–400.
- Early warning - ELY-keskus. (2023, tammikuuta). <https://www.ely-keskus.fi/-/early-warning-toiminnalla-rohkaistaan-talousvaikeuksissa-olevia-yrittäjiä-hakemaan-apua-ajoissa>.
- Eberhart, S., et al. (2017). The impact of bankruptcy laws on entrepreneurship development: Evidence from a cross-country study. *Journal of Business Venturing*, 32(3), 267–294.
- Eberhart, R. N., Eesley, C. E., & Eisenhardt, K. M. (2017). Failure Is an Option: Institutional Change, Entrepreneurial Risk, and New Firm Growth. *Organization Science*, 28(1), 93–112. <https://doi.org/10.1287/orsc.2017.1110>
- Eklund, J., Levratto, N., & Ramello, G. B. (2020). Entrepreneurship and failure: two sides of the same coin? *Small Business Economics*, 54(2), 373–382.
<https://doi.org/10.1007/s11187-018-0039-z>

- Elmir, R., Schmied, V., Jackson, D., & Wilkes, L. (2011). Interviewing people about potentially sensitive topics. *Nurse Researcher*, *19*(1), 12–16.
- Hautcoeur, P. C., & Levratto, N. (2018). The Role of French Business Confederations in the Definition of Bankruptcy Law in the First Half of the Twentieth Century. *Revue de la Régulation*, *23*(1), 1–26.
- Hayek, F. A. (1945). The use of knowledge in society. *The American Economic Review*, 519–530.
- Hintsala, M.-A. (2012). Vanhoillislestadiolaisuus ja sukupuoli verkossa autoetnografisesti tarkasteltuna. *Naistutkimus - Kvinnoforskning*, *25*(4), 29–38.
- Hoetker, G., & Agarwall, R. (2007). Death hurts, but it isn't fatal: The postexit diffusion of knowledge created by innovative companies. *Academy of Management Journal*, *50*, 446–467.
- Hynson, J. L., Aroni, R., Bauld, C., & Sawyer, S. M. (2006). Research with bereaved parents: A question of how not why. *Palliative Medicine*, *20*(8), 805–811.
- Hyvärinen, M., Nikander, P., & Ruusuvoori, J. (toim.). (2017). *Tutkimushaastattelun käsikirja*.
- Jenkins, A., & McKelvie, A. (2016). What is entrepreneurial failure? Implications for future research. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, *34*(2). <https://doi.org/10.1177/0266242615574011>
- Johnson, J. M., & Rowlands, T. (2012). *The sage handbook of interview research: The complexity of the craft* (2. p.). Thousand Oaks, Sage.
- Kansikas, J. (2007). *Kasva yrittäjyyteen*.
- Kiviniemi, L., Koivisto, K., Latomaa, T., Merilehto, M., Sandelin, P., & Suorsa, T. (toim.). (2012). *Kokemuksen tutkimus III Teoria, käytäntö, tutkija*.
- Knot, A. M., & Posen, H. E. (2005). Is failure good? *Strategic Management Journal*, *26*(7), 617–641.
- Koskinen, I., Alasuutari, P., & Peltonen, T. (2005). *Laadulliset menetelmät kauppatieteissä*.
- Kylmä, J., & Juvakka, T. (2007). *Laadullinen terveystutkimus*. Edita Publishing Oy.
- Käypä hoito -suositus. (2020). <https://www.kaypahoito.fi/hoi50080>.
- Könkkölä, M., & Linna, T. (2020). *Konkurssioikeus*.
- Lampela, L. (1995). *Yrittäjän konkurssi ja uskonnollisuus* [Pro gradu -tutkielma]. Helsingin yliopisto.
- Lampela-Kivistö, L. (2000). *Yrittäjä konkurssin pyörteissä Uskonnollisuus roolisiirtymässä*. Helsingin yliopisto.

- Lee, C. K., Wiklund, J., Amezcua, A., Bae, T. J., & Palubinskas, A. (2022). Business failure and institutions in entrepreneurship: a systematic review and research agenda. *Small Business Economics*, 58(4), 1997–2023. <https://doi.org/10.1007/s11187-021-00495-4>
- Lee, S.-H., Yamakawa, Y., Peng, M. W., & Barney, J. B. (2011). How do bankruptcy laws affect entrepreneurship development around the world? *Journal of business venturing*, 26(5), 505–520.
- Leinonen, K. (1997). *Koin konkurssin, jäin henkiin!* [Pro gradu -tutkielma]. Tampereen yliopisto.
- Nukala-Korkala, A. (1994). *Muutoksista uusiin voimavaroihin. Työttömien yrittäjien ja johtajien kokemukset työttömyydestä sekä koulutukselliset keinot työttömien aktivoimiseksi.*
- Omoredé, A. (2021). Managing crisis: a qualitative lens on the aftermath of entrepreneurial failure. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 17(3). <https://doi.org/10.1007/s11365-020-00655-0>
- Petroski, H. (1985). *To Engineer is Human*. Martin's Press New York.
- Pinomaa, P., Kariola, K., & Kontturi, M. (2021). *Konkurssikäytäntö.*
- Polkinghorne, D. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. *Qualitative studies series 1*, 5–23.
- Pyykkö, M. (2011). *Minustako yrittäjä.*
- Riessman, C. K. (1987). When Gender Is Not Enough. Women interviewing women. *Gender and Society*, 1, 172–207.
- Salonen, T. (2007). *Tieteenfilosofia.*
- Saunders, M. N. K., Lewis, P., & Thornhill, A. (2019). *Research methods for business students* (Eight).
- Sgard, J. (2006). Bankruptcy law and practice in nineteenth-century France. *Financial History Review*, 13(2), 143–173.
- Shepherd, D. A. (2003). Learning from Business Failure: Propositions of grief recovery for the self-employed. *Academy of Management Review*, 28, 318–328.
- Shepherd, D. A., & Patzelt, H. (2017). *Trailblazing in Entrepreneurship*. Palgrave Macmillan.
- Singh, S., Corner, P., & Pavlovich, K. (2007a). Coping with entrepreneurial failure. *Journal of Management and Organization*, 13(4). <https://doi.org/10.5172/jmo.2007.13.4.331>
- Singh, S., Corner, P., & Pavlovich, K. (2007b). Coping with entrepreneurial failure. *Journal of Management % Organization*, 36, 331–344.

- Spector-Mersel, G. (2010). Narrative research. *Narrative Inquiry*, 20(1), 204–224.
<https://doi.org/10.1075/ni.20.1.10spe>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2011). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (7. uudistettu laitos).
- Ucbasaran, D., Shepherd, D. A., Lockett, A., & Lyon, S. J. (2013a). Life After Business Failure. *Journal of Management*, 39(1), 163–202.
<https://doi.org/10.1177/0149206312457823>
- Ucbasaran, D., Shepherd, D. A., Lockett, A., & Lyon, S. J. (2013b). Life After Business Failure: The Process and Consequences of Business Failure for Entrepreneurs. Teoksessa *Journal of Management* (Vsk. 39, Numero 1).
<https://doi.org/10.1177/0149206312457823>
- Uusyrityskeskus. (2022, tammikuuta). <https://uusyrityskeskus.fi>.
- Varto, J. (1996). *Laadullisen tutkimuksen metodologia*.
- Wikipedia. (2022, huhtikuuta 9). <https://fi.wikipedia.org/wiki/Yrittäjyys>.
- Yrittäjän talousapu - ELY-keskus. (2023, tammikuuta). <https://www.ely-keskus.fi/web/yrittajan-talousapu/etusivu>.
- Yrittäjät.fi. (2022, huhtikuuta 6). <https://www.yrittajat.fi/yrittajajarjesto/tietoa-yrittajista/>.

Liitteet

Liite 1. Early Warning toimintamalli

”Euroopan laajuinen Early Warning -toimintamalli rohkaisee yrittäjiä hakemaan apua ajoissa. Toimintamalli on lähtöisin Tanskasta, jossa se on ollut käytössä vuodesta 2007. Palvelun keskeisenä tavoitteena on rohkaista yrittäjiä hakemaan apua ajoissa, parantaa yrittäjien jaksamista ja uuden alun mahdollisuuksia sekä vaikuttaa yleiseen asenneilmapiiriin epäonnistumisia koskien. Tarkoituksena on varmistaa, että talous- ja maksuvaikeuksiin joutuneille yrittäjille olisi tarjolla riippumatonta, luottamuksellista ja maksutonta apua ja tukea.

Toimintamallin käyttöönottoa EU:n jäsenmaissa tukee Early Warning Europe Network -yhteistyöverkosto, jonka toimintaan Suomi liittyi vuonna 2019. Yrittäjän talousavun puhelinpalvelu on toiminut jo vuodesta 2009, ja Early Warning -toiminnan avulla palvelua on saatu kehitettyä ja laajennettua verkkoon ja alueellisiin palveluihin.

Taustalla on EU:ssa hyväksytty uudistettu maksukyvyttömyysdirektiivi ja direktiivi ennaltaehkäisevistä uudelleenjärjestelyistä ja veloista. Jälkimmäinen velvoittaa jäsenmaita ottamaan käyttöön yrittäjien maksukyvyttömyyttä ennaltaehkäiseviä toimia.” (Early warning - ELY-keskus, 2023)